

Türkiye Arama - Üretim Sektörü İçin Öneriler

2017 - 2023 Dönemi

İÇERİK

■ Yönetici Özeti	5
□ Bölüm 1: Türkiye Arama-Üretim Sektörünün Genel Görünümü	6
□ Bölüm 2: Arama – Üretim Sektöründeki Global Gelişmeler	6
□ Bölüm 3: Hukuki Çerçeve, Mevzuat Altyapısı ve Finansal Rejim	7
□ Bölüm 4: Mevzuatın Geliştirilmesi İçin Öneriler	7
■ 1) Türkiye Arama-Üretim Sektörünün Genel Görünümü	8
□ 1.1. Sektörün Nihai Durumu	8
□ Türkiye Toplam Birincil Enerji Arzı	8
□ Türkiye'nin Ham Petrol ve Doğal Gaz İthalatı	10
□ Düşük Petrol Fiyatlarının Türkiye Arama – Üretim Sektörüne Etkisi	13
■ Türk Arama-Üretim Sektörünün SWOT Analizi	14
□ GÜÇLÜ YÖNLER	15
□ FIRSATLAR	16
□ ZAYIF YÖNLER	17
□ TEHDİTLER	18
■ 2) Global Piyasalar	20
□ 2.1. Arama – Üretim Sektöründeki Global Gelişmeler	20
□ 2.2 Konvansiyonel Olmayan Yatırımlar	23
□ 2.3 2015 - 2016 Döneminin Değerlendirmesi ve Düşen Petrol Fiyatlarının Petrol Üretici Ülkelere ve Şirketlere Etkileri	23
□ 2.4 Küresel Petrol Fiyatlarının Özel Sektöre Etkisi	24
■ 3. Hukuki Çerçeve, Mevzuat Altyapısı ve Finansal Rejim	26
□ 3.1.) Kolombiya'daki Arama ve Üretim Endüstrisi için Uygulanan Vergi ve Teşvik Sistemi	26
□ 3.2.) Birleşik Krallık'taki Arama ve Üretim Endüstrisi için Uygulanan Vergi ve Teşvik Sistemi	27
□ 3.3.) Kanada'daki Arama ve Üretim Endüstrisi için Uygulanan Vergi ve Teşvik Sistemi	29
□ 3.4.) Romanya'daki Arama ve Üretim Endüstrisi için Uygulanan Vergi ve Teşvik Sistemi	31
□ 3.5.) Ukrayna'daki Arama ve Üretim Endüstrisi için Uygulanan Vergi ve Teşvik Sistemi	32
□ 3.6.) Polonya'daki Arama ve Üretim Endüstrisi için Uygulanan Vergi ve Teşvik Sistemi	34
■ 4. Mevzuatın Geliştirilmesi İçin Öneriler	38
□ 4.1 Mevcut Mevzuatta Değişiklik Yapılması İçin Öneriler	38
□ 4.2. Mevzuat Değişikliğine İhtiyaç Duyulan Öneriler	41
■ SONUÇ	44

Yönetici Özeti

Hâlihazırda ülkemizin 131,3 milyon ton petrol eşdeğeri olan birincil enerji talebinin karşılanmasında doğal gaz % 32,5 ile birinci sırada bulunurken petrol ise kömürün hemen ardından %28,5 ile üçüncü sırada yer almaktadır. Bir başka deyişle, ülkemizin ihtiyaç duyduğu enerjinin %60 gibi büyük bir kısmı hidrokarbonlardan sağlanmaktadır. Her ne kadar yenilenebilir enerji kaynakları başta olmak üzere tüm yerli kaynaklarımızın etkin bir şekilde enerji üretim zincirine entegrasyonu stratejisi Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından benimsenmişse de, öngörülebilir gelecekte doğal gaz ve petrolün ülkemizin enerji ihtiyacını karşılamada ana kaynaklar olmaya devam etmesi beklenmektedir.

Tükettiğimiz petrolün %92'sini, doğal gazın ise %99'unu yurt dışından ithal etmekteyiz. Geçtiğimiz 7 yılda petrol ve doğal gaz ithalatına ülkemizin ödediği tutarın 300 milyar doları (USD) aştığı görülmektedir. Bu minvalde hem enerji arz güvenliğinin etkin bir şekilde tesisi hem de cari açığımızın düşürülmesi noktasında yerli Arama-Üretim sektörümüzün faaliyetleri stratejik önem arz etmektedir.

PETFORM üyesi özel sektör şirketleri ülkemizde 7 milyar dolar yatırım yapmışlardır. 2004-2016 yılları arasında arama üretim sektörünün gerçekleştirdiği faaliyetler sayesinde 30,2 milyon ton ham petrol üretimi yapılarak 46,2 milyar dolar, 9,1 milyar metreküp doğal gaz üretimi yapılarak ise 2,3 milyar dolar Türkiye ekonomisine kazandırılmıştır.

Bununla birlikte, gelişmekte olan Türkiye arama – üretim

sektörü Türkiye'nin enerji ticareti merkezi olma nihai hedefi için oldukça önemli bir konuma sahiptir. Bu minvalde arama-üretim sektörünün liberal bir yapı ile güçlendirilmesiyle beraber hidrokarbon ürünlerinin finansal işlem gördükleri Türkiye enerji ticaret merkezinin kurulmasında ciddi aşamalar kaydedilebilecektir. Kaydedilecek bu ciddi aşamalarla birlikte EPIAŞ çatısı altında gaz ve petrol ürünlerinin ticaretinin oluşması için önemli fırsatlar yakalanabilecektir. Derneğimize üye şirketler, karar alıcılar tarafından her fırsatta vurgulanan “enerji ticaret merkezi olma” vizyonuna, yaptıkları ve yapacakları çalışmalar ile katkı sağlamaya devam edeceklerdir.

Bu yol haritası, PETFORM'un gelenek haline getirmek istediği ve her yıl gözden geçirme/güncelleme yaparak karar alıcılara sunmayı amaçladığı bir belge niteliğindedir. Ülke dinamiklerini, önceliklerini ve gerekliliklerini göz önünde bulunduran bu yol haritası, sektördeki mevcut kısıtların optimum yöntemler ve mekanizmalarla aşılmasını hedeflemesi sebebiyle realist, uzun vadeli bakış açısı ve yeni açılımlar getirme hedefleriyle proaktif olma çabasıdır. Bu bakış açısıyla dikkatlerinize sunmayı amaçladığımız yol haritamız, Türkiye arama – üretim sektörünün bulunduğu mevcut durumu ortaya koymak, küresel gelişmeleri değerlendirmek, gelişmiş ve gelişmekte olan piyasa yapılarını incelemek ve Türkiye arama – üretim sektörünün işlerliğine güç katmak için öneriler getirmek hedefleri ile dört bölümden oluşmaktadır.

Bölüm 1:

Türkiye Arama-Üretim Sektörünün Genel Görünümü

Türkiye genel enerji dengesi içerisinde önemli bir paya sahip olan petrol ve petrol ürünlerinin birincil enerji içerisindeki payı 1970 yılında %43'ler seviyesindeyken, 2016 yılında %28,5 olarak gerçekleşmiştir. 1991'de yurtiçi ham petrol üretiminin 85.000 varil / gün ile zirve yapmasının ardından düşüşe geçmiş ve 2016 yılında 48.000 varil / gün mertebesinde gerçekleşmiştir. Uluslararası Enerji Ajansı'nın verilerine göre, yurtiçinde üretilen ham petrolün toplam tüketimi karşılama oranı 1970'de %47 seviyelerinde gerçekleşikten sonra sürekli düşüş eğilimine girerek 1991'de %20'ye, 2016'de ise %8'e kadar gerilemiştir.

Türkiye enerji özelinde dışa bağımlı olan ve iç talebi hızlı gelişen bir ülke olması nedeniyle her sene ciddi enerji ithalat faturaları ile karşı karşıya kalmaktadır. Karşılaşılan bu yüksek

meblağlı faturalar ülkemizin ticaret dengesine negatif yönlü ciddi etkiler yaratmaktadır. Bu minvalde, enerji ticaret merkezi olma nihai hedefi bulunan Türkiye'nin enerjide iç talebine belli bir miktarda da olsa cevap verebilmek adına arama – üretim sektörünü liberal piyasa koşulları ile dizayn ederek güçlendirmesi gerekmektedir. Oluşturulacak liberal bir piyasa yerli ve yabancı yatırımcı ilgisinin Türkiye piyasasına odaklanmasına neden olacak ve ülkemizde güvenilir bir yatırım ikliminin oluşturulmasını beraberinde getirecektir. Yaratılacak bu pozitif yatırım iklimi ile üretim rakamlarında yükselmelerin görülmesi ve her yıl enerji ithalatına ödenen yüksek meblağlarda azalmalar yaşanması muhtemel olacaktır.

Bölüm 2:

Arama – Üretim Sektöründeki Global Gelişmeler

2016 yılında dünya çapında açılan arama ve üretim kuyularının %83'ü kara alanlarında, %17'si ise deniz alanlarında bulunmaktadır. Bununla beraber 2010 yılından sonra eklenen rezervlerin büyük bir çoğunluğu deniz alanlarında keşfedilmiştir. 2016 yılında Suudi Arabistan 1 milyar varil, Brezilya ise 600 milyon varil rezerv kapasitesini arttırarak rezervlerini en fazla geliştiren ülkeler olmuşlardır. Petrol fiyatlarının düşük bir bantta seyretmesi nedeniyle kara ve deniz alanlarında eklenen rezerv miktarlarında azalmalar yaşanmış ve bunun akabinde keşfedilen sahaların geliştirilmesi ve alt yapının kurulması sonrasında çevredeki uydu sahaların geliştirilmesi önem kazanmıştır. Düşük petrol fiyatları özellikle derin deniz çalışmalarını ve ağır petrol üretimini olumsuz yönde etkilemiştir.

Küresel piyasalarda ham petrol fiyatlarının düşük bir bantta

seyretmesi nedeniyle şirketler arasında birleşmeler ve satın almalar yaşanmaktadır. Bu doğrultuda net ithalatçı durumunda olan Türkiye'nin sadece yurt içinde değil, yurt dışında da rezerv sahibi olabilmesi için ciddi fırsatların ortaya çıktığı düşünülmektedir. Bu tablodan yola çıkarak, Türkiye arama – üretim sektöründe ulusal arz güvenliği fonunun kurulması ve devlet ve özel sektör şirketlerinin üçüncü ülkelerde de arama – üretim yatırımlarına katılmasının teşvik edilmesi önerilmektedir. Bu minvalde düşük petrol fiyatları sebebiyle uluslararası petrol şirketleri, diğer rezervlere göre maliyeti düşük olan Ortadoğu rezervlerine odaklanmış durumdadır. Türkiye arama – üretim sektörünün maliyeti düşük olan bu bölgede rezerv sahibi olması veya ortaklıklar kurması için teşvik edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Bölüm 3:

Hukuki Çerçeve, Mevzuat Altyapısı ve Finansal Rejim

Enerji arz güvenliğinin temini ve sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için öncelikli olarak arama – üretim sektörünün güçlü bir şekilde faaliyet gösterebilmesinin güvence altına alınması gerekmektedir. Gelişmiş, gelişmekte olan ve çevre ülkelerdeki arama – üretim sektörlerini incelediğimizde arama – üretim sektörlerine bazı esnekliklerin getirildiğini ve üretimin arttırılması için yerli ve yabancı yatırımcıları sektöre çekecek teşvik mekanizmalarının oluşturulduğu görülmektedir. İlgili ülkeler incelendiğinde arama – üretim sektörüne stratejik bir önemle yaklaşıldığını ve pozitif bir yatırım ikliminin oluşturulmasının amaçlandığı tespit edilmiştir.

Gelişmiş, gelişmekte olan ve çevre ülke arama – üretim sektörleri incelendiğinde vergi sistemleri ve teşvik mekanizmaları ile pozitif yatırım ikliminin yaratılmasının esas alındığı görülmektedir. Bu doğrultuda Türkiye arama – üretim sektöründe pozitif yatırım ortamının tesis edilebilmesi için yerli ve yabancı yatırımcı piyasaya çekecek teşvik mekanizmalarının geliştirilmesine ve jeopolitik avantajlarımızın daha iyi değerlendirilebilmesi için de serbest piyasanın tesisine yönelik teknik, ticari ve hukuki engellerin kaldırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bölüm 4:

Mevzuatın Geliştirilmesi İçin Öneriler

Ülkemiz arz güvenliği için stratejik bir öneme haiz olan arama – üretim sektörünün gelişmesi ve efektif bir şekilde işlerliğinin sürdürülebilirlik kazanması amacıyla Türk Petrol Kanunu'nun şeffaf, sürdürülebilir ve liberal piyasa dinamiklerini tesis eden bir yapı içerisinde olması ve ülkemizde yatırım iklimi için gerekli olan unsurları tesis etmesi gerekmektedir. Gelişmiş, gelişmekte olan ve çevre ülke arama – üretim sektörleri yapısal olarak incelendiğinde yatırım süreçlerinin şeffaf bir şekilde yürütüldüğü ve yerli ve yabancı yatırımcının piyasa girişlerinde kolaylıklar sağlandığı görülmektedir. Bu minvalde ülkemiz arama – üretim sektöründe de optimal piyasa kurgusunun yaratılmasına ihtiyaç

duyulmakta ve gerekli adımların atılması gerekmektedir.

Optimal bir piyasa kurgusu elde edebilmek için, Yeni Petrol Kanunu uyarınca yürütülmekte olan ruhsat verme süreci şeffaf bir şekilde tamamlanmalı, yerli ve yabancı özel sektör şirketlerinin ülkemize girişi kolaylaştırılmalıdır. Bununla birlikte, piyasanın sürdürülebilirliğini doğrudan etkileyen başvuru süreleri, işletme ruhsatının sona ermesi durumunda yeniden düzenleme yapılması, bilgilere erişim, çalışma saatleri, konvansiyonel olmayan sahalar ve offshore blokları, güvenlik sorunları, yerel yönetimlerin onayı, arazi kiralari, fiyat oluşumu gibi konularda liberal piyasa unsurlarının tesis edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

1) Türkiye Arama-Üretim Sektörünün Genel Görünümü

1.1. Sektörün Nihai Durumu

Arama-Üretim sektörü, stratejik olarak enerji arz güvenliğinin temininde hayati bir öneme sahiptir. Özellikle, Türkiye gibi büyük petrol ve doğal gaz üreticisi olmayan ülkeler için hem yerli hidrokarbon üretimini arttırmak hem de yurt dışında büyük üretici ülkelerde rezerv sahibi olarak ihtiyaç duyulan petrol ve doğal gazı ülkeye getirilebilmek için yerli Arama-Üretim şirketlerinin gelişmesi gerekmektedir. Ülkemizin hidrokarbon varlığını incelediğimizde, petrol sahalarımızın %7'sinin 25 milyon varil rezervden daha büyük, %93'ünün ise 25 milyon varilden daha küçük olduğunu görüyoruz. Sahaların büyük çoğunluğu yaşlı sahalar olduğundan kuyu verimlilikleri de giderek düşmektedir. Mevcut üretim sahalarının verimliliklerinin düşmesinin yanı sıra iç basinler, Karadeniz ve Akdeniz offshore sahaları gibi arama

alanlarındaki operasyonel faaliyetler de henüz istenilen noktalara ulaştırılamamıştır.

2016 yılı sonu itibarıyla Türkiye'nin üretilebilir petrol rezervi 334,5 milyon varil olarak kaydedilmiştir. Yeni keşifler yapılmadığı takdirde, mevcut üretim miktarı dikkate alındığında, kalan üretilebilir ham petrol rezervimizin yaklaşık 19 yıllık ömrü bulunmaktadır. Yerli doğal gaz rezervlerimiz ise 2016 yılında 3,7 milyar metreküp olarak kaydedilmiştir. Bu miktar, 2016 yılı tüketimimizin yaklaşık %8'ine tekabül etmektedir. Yeni keşifler yapılmadığı takdirde, kalan üretilebilir doğal gaz rezervinin yaklaşık 9,3 yıllık ömrü bulunmaktadır. Bu görünüm, yerli Arama-Üretim sektörümüzün geliştirilebilmesi adına önemli adımlar atılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

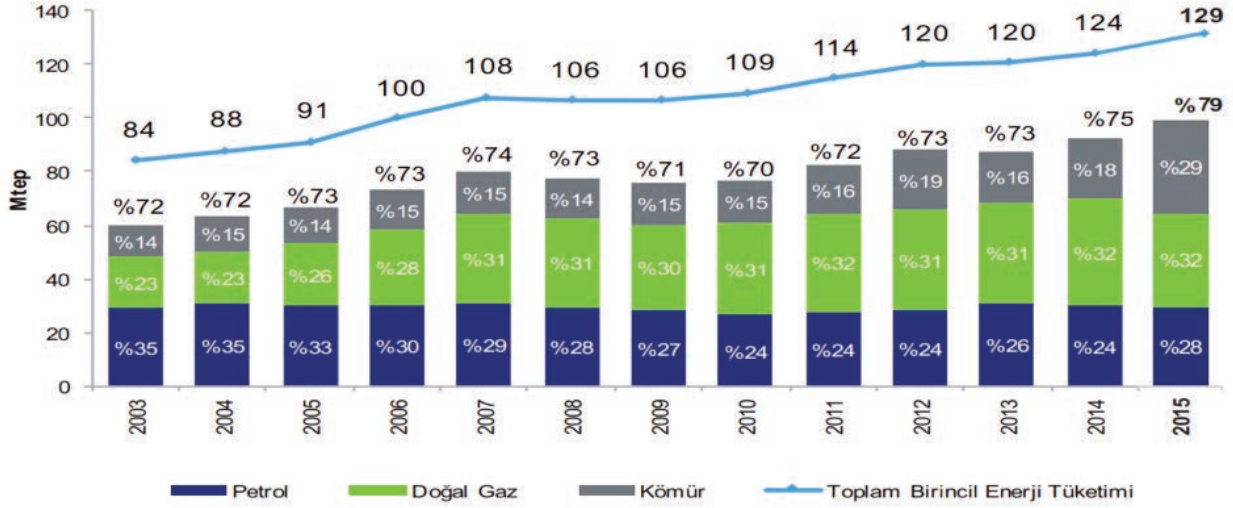
Türkiye Toplam Birincil Enerji Arzı

Türkiye, son 30 yılda uyguladığı ekonomik serbestleşme programı kapsamında hızlı bir ekonomik büyüme gerçekleştirmiş, buna paralel olarak aynı dönemde enerji talebi de %200'lük bir artış göstermiştir. Bu artış, çoğunlukla petrol ve doğal gazdan temin edilmiştir. Bununla birlikte, yerli üretimin talebi karşılama oranı 1990 yılındaki %48 seviyelerinden 2016 sonu itibarıyla %28'e gerilemiştir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Dünya ve Ülkemiz Enerji ve Tabii Kaynaklar Görünümü raporuna göre, 2015 yılında 129 milyon ton petrol eşdeğeri olarak gerçekleşen birincil enerji talebimizin 2023 yılında 218 milyon ton petrol

eşdeğerine ulaşması beklenmektedir. Türkiye'nin 129 milyon ton petrol eşdeğeri olan birincil enerji arzında doğal gaz % 32,5 ile birinci sırada yer alırken, kömür % 29,2 ile ikinci sırada, petrol ise %28,5 ile üçüncü sırada yer almakla birlikte, toplam talebin %61,7'si hidrokarbonlardan karşılanmaktadır. Türkiye bütün OECD ülkeleri arasında geçtiğimiz on yılda enerji tüketimi en hızlı artan ülke olarak öne çıkmıştır. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından yapılan projeksiyonlar bu eğilimin orta ve uzun vadede de devam edeceğini göstermektedir.

Grafik: Türkiye Enerji Görünümü

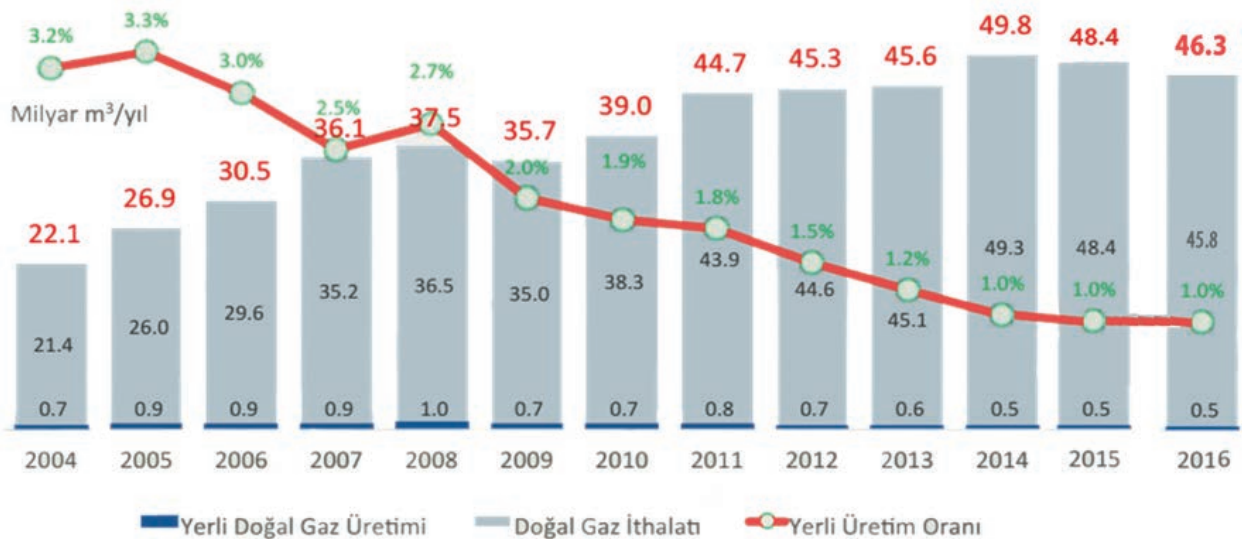
Kaynak: ETKB 2015

Türkiye tarihsel olarak ham petrol ve petrol ürünleriyle doğal gaz talebini karşılamada ithalata bağımlı bir ülkedir. Türkiye genel enerji dengesi içerisinde önemli bir paya sahip olan petrol ve petrol ürünlerinin birincil enerji içerisindeki payı 1970 yılında %43'ler seviyesindeyken, 2016 yılında %28,5 olarak gerçekleşmiştir. 1991'de yurtiçi ham petrol üretiminin 85.000 varil / gün ile zirve yapmasının ardından düşüşe geçmiş ve 2016 yılında 48.000 varil / gün mertebesinde gerçekleşmiştir. Uluslararası Enerji Ajansı'nın verilerine göre, yurtdışında üretilen ham petrolün toplam tüketimi

karşılama oranı 1970'de %47 seviyelerinde gerçekleşikten sonra sürekli düşüş eğilimine girerek 1991'de %20'ye, 2016'da ise %8'e kadar gerilemiştir.

Türkiye'nin 2016 yılında yerli doğal gaz üretiminin, tüketimi karşılama oranı ise son on yılın en düşüğü olup, %0,82 olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında 1 milyar metreküpe kadar çıkan doğal gaz üretimi 2016 yılında 367 milyon metreküpe kadar düşmüştür.

Grafik: Türkiye'nin Doğal Gaz Arzı ve Yerli Üretim Oranları (2004-2016)

Kaynak: EPDK 2016

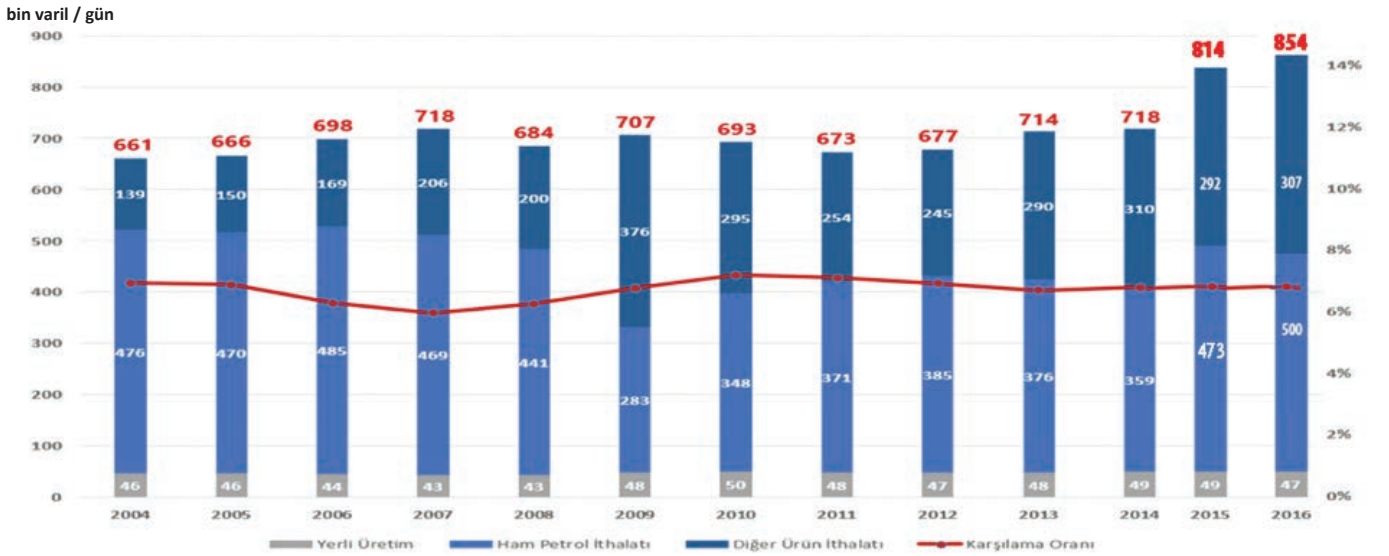
Türkiye'nin Ham Petrol ve Doğal Gaz İthalatı

Türkiye'nin ham petrol ve petrol ürünleri ithalatına bağımlı bir ülke olması, ülke ekonomisinin uluslararası piyasalarda belirlenen petrol ve doğal gaz fiyatlarının etkilerine açık kalmasına neden olmaktadır. Ülkemizin 2016 yılı toplam ithalatı 198,6 milyar dolar, toplam ihracatı ise 143,8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında toplam enerji faturamız, düşük petrol fiyatları ile birlikte, 2014 yılına göre 27,7 milyar dolar azalmış ve 27,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Gerçekleşen bu rakamın 13,1 milyar doları petrol ve petrol ürünlerine, 11,3 milyar doları ise doğal

gaza olmak üzere toplamda 24,4 milyar dolarlık kısım sadece petrol ve doğal gaz ithalatına ödenmiştir.

Özellikle son 5 yılda ham petrol temininde dışa bağımlılık oranı artış göstermiş, 2010, 2011, 2012 ve 2015 yıllarında bu bağımlılık oranı sırasıyla %86,9, %88,1, %89,3 ve %93 oranlarında gerçekleşmiştir. Türkiye'nin 2016 yılı günlük petrol ve petrol ürünleri ithalatı ortalaması 807 bin varil olarak gerçekleşmiş, bu ithalatın 307 bin varilini ham petrol teşkil ederken, 500 bin varilini ise rafine edilmiş ürünler oluşturmuştur.

Grafik: Türkiye'nin Petrol Tüketimi & Yerli Üretim (2004 – 2016)

Kaynak: PİGM & EPDK 2016

Ülkemizin dış ticaret dengesi incelendiğinde, dış ticaret açığımızın temel nedeninin petrol ve doğal gaz ithalatı olduğu görülmektedir. Son 16 yılda petrol ve doğal gaz ithalatı için ülkemizin ödemiş olduğu faturanın büyüklüğü 500 milyar dolara yaklaşmıştır. Ülkemizde petrol ve doğal gaz aramacılığının geçmiş 50 yıllık trendine bakıldığında, liberal politikaların uygulandığı

dönemde üretimde artış, devletçi politikaların uygulandığı dönemde ise üretimde düşüş yaşandığı gözlenmektedir. Buradan hareketle, enerji kaynaklı cari açığımızın azaltılması için, yerli Arama-Üretim sektörünün desteklenerek liberal piyasa koşullarının hâkim kılınmasının gerekli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Grafik: Enerjinin Türkiye'nin Toplam İthalatındaki Payı (2000 – 2016)

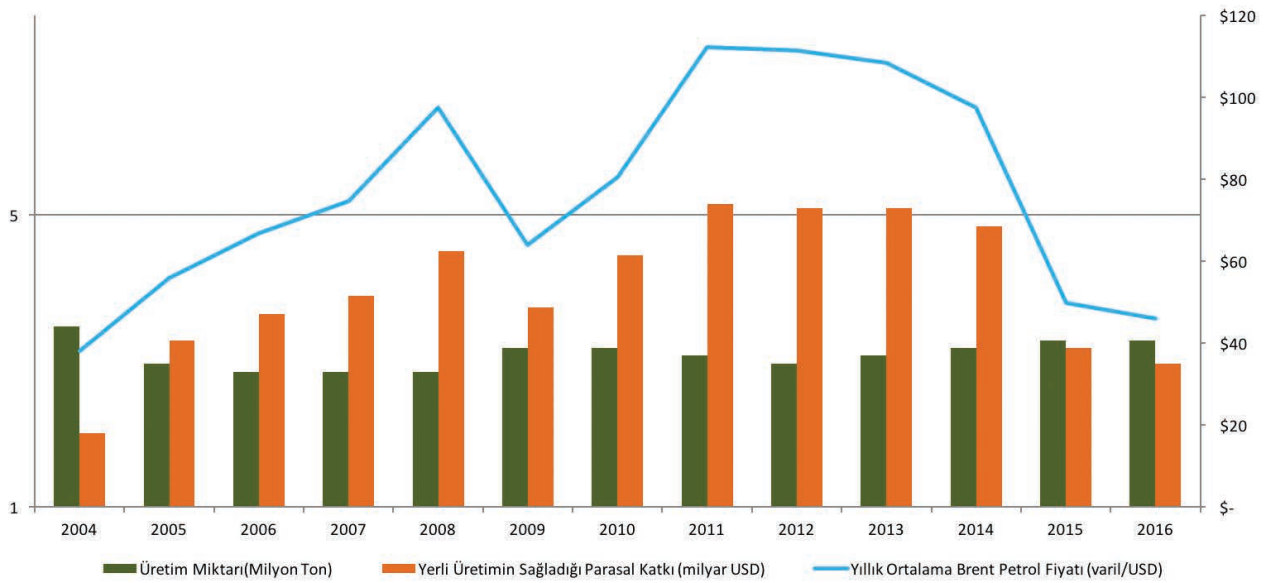
Kaynak: Ekonomi Bakanlığı 2016

Türkiye arama – üretim sektörünün gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler sayesinde, 2004 – 2016 yılları arasında 30,2 milyon ton yerli ham petrol üretimi gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen bu üretim sayesinde ilgili yıllar arasında Türkiye ekonomisine 46,2

milyar Dolar katkı sağlanmıştır.

Türkiye arama – üretim sektörü tarafından yapılan bu değerli faaliyetler sayesinde ülke cari dengesine pozitif yönlü katkılar sağlandığı görülmektedir.

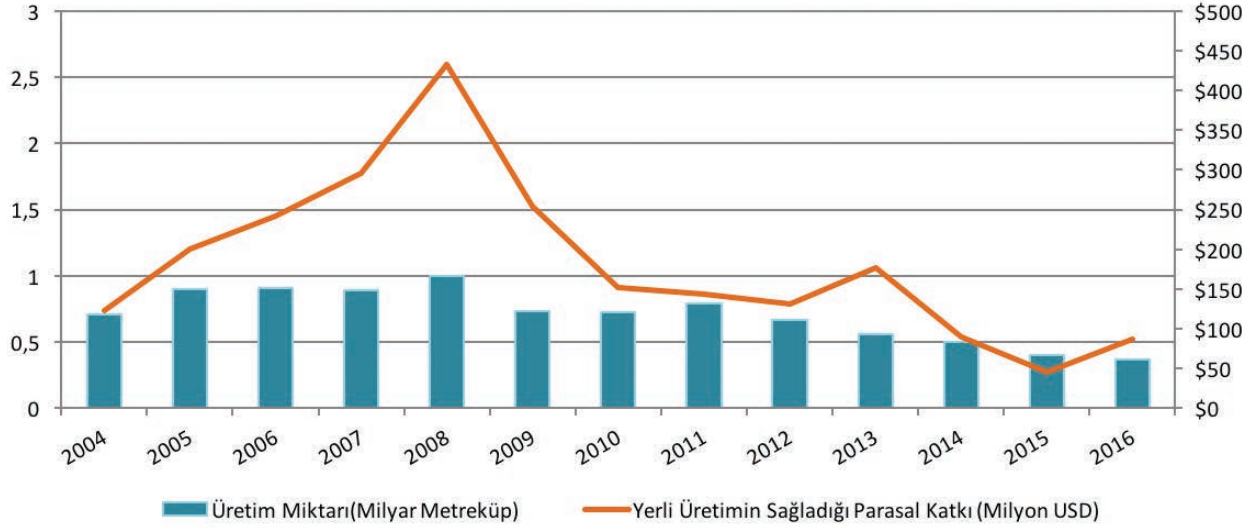
Grafik: Yerli Ham Petrol Üretiminin Türkiye Ekonomisine Yaptığı Katkı (2004 – 2016)

Kaynak: PİGM 2016

Türkiye arama – üretim sektörünün gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler sayesinde, 2004 – 2016 yılları arasında 9,1 milyar metreküp yerli doğal gaz üretimi gerçekleştirilmiştir.

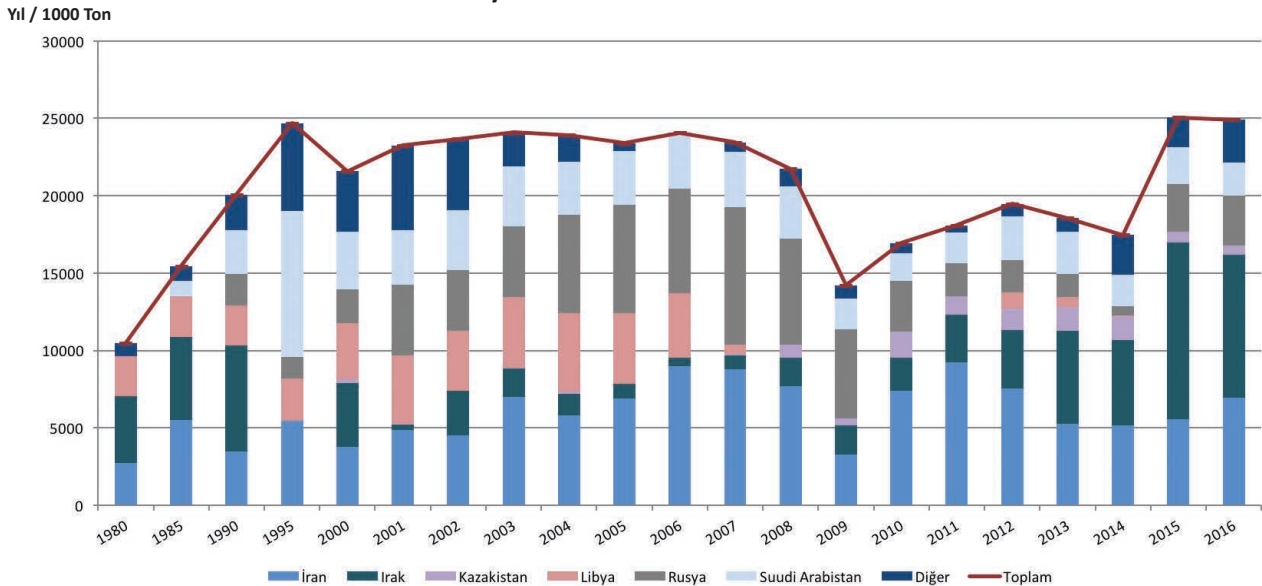
Gerçekleştirilen bu üretim sayesinde ilgili yıllar arasında Türkiye ekonomisine 2,3 milyar Dolar katkı sağlanmıştır.

Grafik: Yerli Doğal Gaz Üretiminin Türkiye Ekonomisine Yaptığı Katkı (2004 – 2016)

Kaynak: PİGM, BOTAŞ 2016

2016 yılında, Türkiye'nin ithal ettiği petrolün kaynak ülkelere göre dağılımı 2014 yılına göre hayli değişiklik göstermiştir. 2014 yılında, ithalatın %90'lık bölümü sadece altı ülkeden gerçekleşmekteydi, 2016 yılında kaynak ülke dengelerinin değiştiği gözlemlenmiştir. Irak %37'lik payla yine ilk sırada yer

alırken, İran %27 ile ikinci, Rusya ise %13 ile üçüncü sırada yer almıştır. 2016 yılında petrol ithal edilen kaynak ülkelere bakıldığında, en çok dikkat çeken husus, düşük oranda petrol ithal edilen ülkelerin çeşitliliği ve ithal edilen miktarda yaşanan artış olmuştur.

Grafik: Türkiye'nin Ülkelere Göre Ham Petrol İthalatı

Kaynak: EPDK 2016

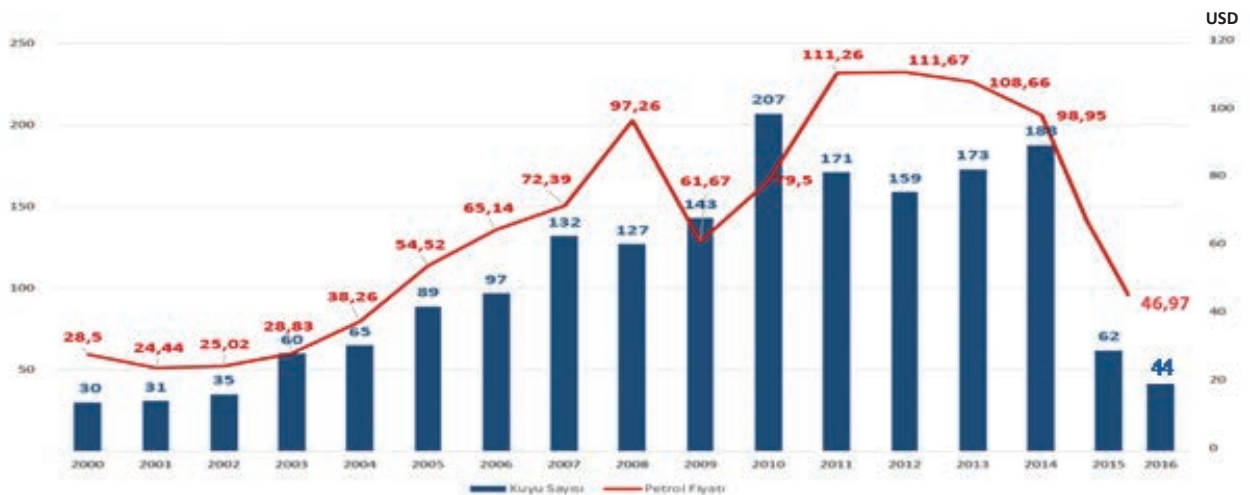

Düşük Petrol Fiyatlarının Türkiye Arama - Üretim Sektörüne Etkisi

2000 yılından günümüze ham petrol varil fiyatları ile açılan kuyu sayısı kıyaslandığı zaman, ham petrol varil fiyatlarındaki düşüşün açılan kuyu sayısında ve yatırımlarda düşüşe neden olduğu gözlemlenmektedir. 2014 yılında 188 adet kuyu açılmış iken, 2015 yılında bu rakam 62'ye düşmüştür. 2016 yılının ilk

çeyreğinde ise sadece 6 kuyu açılmıştır. Bununla birlikte, 2014 yılında sektöre 1 milyar dolar (490 milyon dolar TPAO & 510 milyon dolar özel sektör) civarında yatırım yapılmışken, 2015 yılında bu tutar 600 milyon dolara (347 milyon dolar TPAO & 253 milyon dolar özel sektör) gerilemiştir.

Grafik: Türkiye'de Açılan Kuyu Sayısı (2000 – 2016)

Türk Arama-Üretim Sektörünün SWOT Analizi

Güçlü Yönler

- Karar alıcıların arama-üretim faaliyetlerinin arttırılmasına yönelik iradesi
- Ülke ekonomisinin büyüklüğü
- Kalifiye ve yetiştirilmiş işgücü
- Yerli ham petrol ve gazın iç piyasada kendisine rahatça alıcı bulabilmesi
- Jeopolitik konum ve diğer üretici ülkelere yakınlık
- Sektörel bilgi birikimi
- Karar alıcıların enerji ticareti merkezi olma vizyonu
- Artan talep potansiyeli
- Yeni Türk Petrol Kanunu'nun stabil bir piyasa mekanizması tesis etmesi
- Güçlü petrokimya endüstrisinin varlığı
- Güçlü makine ve üretim endüstrisi

Fırsatlar

- Potansiyel yatırım alanları
 - Offshore
 - Shale kaynakları
 - Paleozoik yapılar
 - İç basenler
- İstihdam imkanlarının sağlanması
- Cari dengeye katkı sağlanması
- Bölgesel kalkınmaya pozitif etki sağlanması
- Arz güvenliğinin sağlanması
- Arama-Üretim faaliyetlerine yönelebilecek sermaye sahibi yerli şirketlerin varlığı
- Enerji borsasının kurulmuş olması, doğal gaz ve petrol ürünlerinin borsada işlem görmesiyle artması muhtemel yatırımcı ilgisi

Zayıf Yönler

- Kuyu başına üretimin düşüklüğü
- Kuyu başına üretim maliyetlerinin görece yüksek oluşu
- Şeffaf ve güvenilir veri tabanının geliştirilmesi ihtiyacı
- Arama yatırımlarının finansmanına ilişkin mekanizmaların yeterli seviyede olmaması
- Yerli yatırımcının risk alma isteğinin zayıf olması
- Ruhsat verme süreçlerinde yaşanan aksaklıklar
- Özel sektörün yurtdışı rezerv yatırımlarına yönelik teşvik edilmemesi
- Ulusal arz güvenliği fonunun olmaması
- Büyük özel sermayeli yerli arama - üretim şirketlerinin olmaması

Tehditler

- Petrol ve doğal gaz fiyatlarının düşük olması
- Hızlı kur dalgalanmaları
- Çevre ülkelerde gelişen güvenlik risklerinin ülkemizi etkileme potansiyeli
- Liberal piyasalara yönelik yatırım ilgisindeki artış eğilimi
- Komşu ülkelerde keşfedilen yeni kaynakların yatırımcıların ilgisini çekmesi

GÜÇLÜ YÖNLER

Karar Alıcıların Arama-Üretim Faaliyetlerinin Arttırılmasına Yönelik İradesi:

Politika yapımcılarının her fırsatta Türkiye'nin enerji ticaret merkezi olma vizyonunu kararlı bir şekilde dile getirmeleri, arama-üretim sektörünün önemini güçlü bir şekilde ortaya çıkartmakta ve sektör için güçlü bir vizyon oluşturmaktadır.

Ülke Ekonomisinin Büyüklüğü:

Son 15 yıllık süreçte Türkiye ekonomisinde yaşanan hızlı büyüme ve artan enerji talebi, geçtiğimiz yıllarda arama-üretim sektöründeki yatırım artışını beraberinde getirmiştir.

Kalifiye ve Yetişmiş İşgücü:

Türkiye, arama-üretim sektöründe ulusal ve uluslararası alanda deneyimli kalifiye işgücüne sahiptir. Sektör çalışanlarının profesyonel bilgilerinin yanı sıra yabancı dil bilgisinin de yaygın ve üst düzeyde olması, yabancı şirketlerin yerel işgücü kullanımını kolaylaştırmakta ve işgücü maliyetlerini ciddi ölçüde optimize etmelerine yardımcı olmaktadır.

Yerli Ham Petrol ve Gazın İç Piyasada Kendisine Rahatça Alıcı Bulabilmesi:

Enerji tüketimimiz, son 15 yıl içerisinde 1,5 katına çıkmıştır. Dolayısıyla arama-üretim şirketleri açısından Türkiye'deki üretimlerini iç pazara satabilmesi, Türkiye'nin çok büyük ölçüde hidrokarbon kaynaklarında ithalat bağımlı olması nedeniyle bir anlamda garanti altına alınmıştır. Üretilen petrolün ve doğal gazın taşınmasından kaynaklı maliyetlerin de üretim alanlarına yakın boru hattı şebekesi sayesinde çok düşüktür.

Jeopolitik Konum ve Diğer Üretici Ülkelere Yakınlık:

Türkiye bulunduğu jeopolitik konum itibarıyla doğal bir enerji merkezi konumundadır. Türkiye bu özelliğini arama – üretim sektörünü liberal piyasa kuralları çerçevesinde geliştirerek yerli üretim miktarında artış sağlayabilir ve pekiştirebilir.

Sektörel Bilgi Birikimi:

80 yılı aşkın süre içinde oluşan sektörel bilgi birikimi üst

seviyededir. Üst seviyeye ulaşan bu bilgi birikimi sayesinde sektör operasyonel anlamda güçlü bir konumdadır.

Karar Alıcıların Enerji Ticaret Merkezi Olma Vizyonu:

Türkiye'nin son dönemde ortaya koyduğu "enerji ticaret merkezi olma" vizyonu hidrokarbon sektörünün de önemini arttırmıştır. Bu minvalde ortaya konan güçlü iradede arama – üretim sektörü stratejik bir noktaya yerleşmiş durumdadır.

Artan Talep Potansiyeli:

Türkiye bütün OECD ülkeleri arasında geçtiğimiz on yılda enerji tüketimi en hızlı artan ülke olarak öne çıkmıştır. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından yapılan projeksiyonlar bu eğilimin orta ve uzun vadede de devam edeceğini göstermektedir.

Yeni Türk Petrol Kanunu'nun Stabil Bir Piyasa Mekanizması Tesis Etmesi:

Yeni Türk Petrol Kanunu arama – üretim sektörü paydaşları için stabil bir piyasa imkanı oluşturmaktadır. Uygulamada zaman zaman yaşanan aksaklıklar olmakla ve liberal piyasa ilkelerine uyum için bazı geliştirmelere ihtiyaç duyulmakla birlikte, Kanun piyasa oyuncularına öngörülebilir bir yatırım ortamı sunmaktadır.

Güçlü Petrokimya Endüstrisinin Varlığı:

Petrokimya Sanayi Türkiye'ye 1960'lı yıllarda gelmiş ve kısa sürede hızlı bir gelişim göstermiştir. Türkiye'de petrokimya sektöründeki büyüme hızı GSYH'daki büyüme hızının yaklaşık 2 katı düzeyindedir. Sektördeki büyüme hızı yüksek olmasına rağmen, Türkiye petrokimya sektörü henüz pazar doygunluğuna erişmemiştir.

Güçlü Makine ve Üretim Endüstrisi:

Çok büyük sayıda malın ve servisin üretilmesinde kullanılan makinelerin imal edildiği sektörde Türkiye güçlü bir konumdadır. Mühendislik ve araştırmanın yoğun ve vazgeçilmez olduğu bu sektör ekonomi için son derece önemli olduğu gibi Arama-Üretim sektörünün ihtiyaç duyduğu teknik ürünlerin iç piyasada rekabetçi fiyatlarla üretilmesine de imkân vermektedir.

FIRSATLAR

Potansiyel Yatırım Alanları:

Türkiye'nin mevcut üretimi hâlihazırda çok sınırlı olmakla birlikte, dört önemli alanda ciddi bir yatırım potansiyeli bulunmaktadır:

●**Offshore:** Karadeniz'de TPAO ve özel sermayeli yabancı şirketler öncülüğünde sürdürülen arama faaliyetlerinde henüz olumlu sonuç alınamamış olmakla birlikte, Karadeniz'de yürütülen kapsamlı sismik faaliyetlerin sonuçları, Karadeniz'de ciddi bir potansiyel bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra, İsrail'de Leviathan ve Tamar, Kıbrıs'ta ise Aphrodite bloklarındaki büyük gaz rezervi keşifleri, Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin münhasır ekonomik bölgesindeki offshore bloklarının da belli bir potansiyele sahip olabileceği yönündeki ümitleri arttırmıştır.

●**Shale Kaynakları:** US Energy Information Administration tarafından 2011'de yayımlanan "An Initial Assessment of 14 Regions Outside the United States" raporunda Türkiye, dünyada shale gas potansiyeline sahip 14 bölge arasında sayılmıştır. Raporda yer verilen 48 shale baseninden 3'ü Türkiye'de bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki Dadaş formasyonu, diğer ikisi ise Trakya'da bulunan Hamitabat ve Mezardere formasyonlarıdır. Bu 3 basenin toplam üretilabilir kaya gazı rezervi 15 tcf (430 milyar metreküp) olarak belirtilmiştir. Türkiye, bu rezerv potansiyeliyle Avrupa'da potansiyel 10 ülke arasına girmiştir. Kaya gazı arama faaliyetlerine yönelik yatırımlar arttıkça ülkemizin potansiyelini somut anlamda ortaya çıkarmak mümkün olabilecektir.

●**Paleozoik Yapılar:** Nisan 2008'de Aladdin Middle East, Güney Yıldızı Petrol ve Energy Operations Turkey ortaklığının Mardin Arpatepe'deki lisansında gerçekleştirilen keşif, Türkiye'de o güne kadar ciddi bir arama faaliyeti yürütülmeyen paleozoik level'a ilişkin ciddi bir potansiyel olduğunu ortaya koymuştur.

●**İç Basenler:** Türkiye'de arama-üretim yatırımları çok büyük oranda Güneydoğu Anadolu ve Trakya'da yoğunlaşmaktadır. 2002 – 2015 yılları arasında Türkiye'de açılan 1.769 adet kuyunun %91'i bu iki bölgede açılmıştır. Aynı dönemde İç Anadolu Bölgesi'nde açılan kuyu sayısının göreceli olarak daha az olması, iç basenlere ilişkin ciddi bir arama faaliyeti yürütülmediğini ve bu bölgelerdeki hidrokarbon potansiyelinin bilinmediğini göstermektedir.

İstihdam İmkânlarının Sağlanması:

Türkiye arama – üretim sektörünün güçlendirilmesiyle beraber nitelikli iş gücüne yönelik çeşitli pozisyonlarda istihdam opsiyonları sunulabilecektir. Yaratılacak nitelikli istihdam sayesinde Türkiye ekonomisine ciddi katkılar sağlanabilecektir.

Cari Dengeye Katkı Sağlanması:

Özel sektör ülkemizde gerçekleştirdiği yerli üretim sayesinde ise yaklaşık 20 milyar dolarlık ithalatı önlemiş, ham petrole 40 milyon ton, doğal gazda ise 3 milyar metreküp yeni rezerv keşfinde bulunarak ülke ekonomimize katkıda bulunmuştur. Bu minvalde arama – üretim sektörü cari dengeye önümüzdeki yıllarda da ciddi katkılar sağlayabilecektir.

Bölgesel Kalkınmaya Pozitif Etki Sağlaması:

Türkiye'de liberal normlarla tesis edilecek güçlü bir arama – üretim sektörü bölgedeki potansiyele yönelik ortaklık opsiyonlarını gündeme getirebilecektir. Yaratılacak pozitif yatırım iklimi ile beraber Türkiye ve bölgedeki ekonomik kalkınmaya katkı sağlanabilecektir.

Arz Güvenliğinin Sağlanması:

Liberal normlarla tesis edilmiş güçlü bir arama – üretim sektörü arz güvenliğinin sağlanması konusunda oldukça önemli bir konuma sahiptir. Güçlü bir arama – üretim sektörü ile yerli üretimin artırılması ülkemizin arz güvenliğine de katkı sağlayacaktır.

Arama-Üretim Faaliyetlerine Yönelebilecek Sermaye Sahibi Yerli Şirketlerin Varlığı:

Türkiye arama-üretim sektörünün liberal normlarla dizayn edilmesiyle birlikte sektöre sermaye sahibi yerli şirketlerin ilgi göstermesi kuvvetle muhtemeldir.

Enerji Borsasının Kurulmuş Olması, Doğal Gaz ve Petrol Ürünlerinin Borsada İşlem Görmesiyle Artması Muhtemel Yatırımcı İlgi:

Türkiye arama – üretim sektörünü liberal unsurlarla geliştirerek enerjinin finansal işlem gördüğü bir enerji ticareti merkezi olma hedefine yaklaşabilecektir. Bu minvalde EPIAŞ altında gaz ve petrol ürünlerinin ticaretinin oluşması için fırsatlar bulunmaktadır.

ZAYIF YÖNLER

Kuyu Başına Üretimin Düşüklüğü:

1934 – 2015 döneminde açılan arama kuyularında keşif oranı %11'dir. Bu oran, dünya ortalamasına yakın olmakla birlikte, kuyu başına ortalama üretim marjinal düzeylerde. Türkiye'de kuyu başına ortalama üretim günde sadece 43 varildir. Günlük üretimi 1.000 varil geçmeyen kuyu bulunmamaktadır. Birçok farklı sahadan düşük üretim yapılması, şirketler açısından ciddi bir maliyet artışı anlamına gelmektedir.

Kuyu Başına Üretim Maliyetlerinin Görece Yüksek Oluşu:

Türkiye şartlarında 2500 metre derinliğindeki bir kuyunun maliyeti ortalama olarak 3 milyon dolar olup, keşif yapılan sahaların geliştirilmesi için ise, yapıların büyüklüğü ve kuyuların üretim miktarlarına bağlı olarak en az sekiz ila on kuyu üretim gerekmektedir.

Şeffaf ve Güvenilir Veri tabanının Geliştirilmesi İhtiyacı:

Arama-üretim yatırımları açısından büyük önem arz eden geçmiş yıllara ilişkin veriler; maddi ve fiziki zorunluluklar nedeniyle PİGM yerine TPAO arşivinde tutulmaktadır. Öncelikle sektör veri tabanının bir sektör oyuncusunda bulunması, rekabet açısından uygun değildir. Ayrıca büyük çoğunluğu kategorize ve dijitalize edilmemiş verilere potansiyel yatırımcıların erişiminde bürokratik sorunlar yaşanmaktadır.

Arama Yatırımlarının Finansmanına İlişkin Mekanizmaların Yeterli Seviyede Olmaması:

Petrol ve doğal gaz arama üretim faaliyetleri yüksek meblağlı bütçelere ihtiyaç duymaktadırlar. Bu sebeple arama – üretim faaliyetleri devlet tarafından oluşturulan teşvik mekanizmalarına ihtiyaç duymaktadır. Ülkemizde Ekonomi Bakanlığı tarafından hâlihazırda uygulanmakta olan teşviklerin “Büyük Ölçekli Yatırım” ve “Stratejik Yatırım” kapsamında değerlendirilmesi için asgari 50 milyon TL'lik yatırım şartı aranmaktadır. Petrol ve doğal gaz arama faaliyetleri de bu tutarı genel olarak karşılamakta olup, aynı koşullarda değerlendirmeye alınarak bölgesel teşviklerden

yararlandırılması gerekmektedir.

Yerli Yatırımcının Risk Alma İsteğinin Zayıf Olması:

Türkiye arama – üretim sektöründe sektör paydaşları teşvik mekanizmaları yeterli derecede tesis edilemediğinden risk alma isteği konusunda yeterli bir seviyeye gelmemişlerdir.

Ruhsat Verme Süreçlerinde Yaşanan Aksaklıklar:

Ruhsat Başvurularında, Birleşme ve Devralma gibi durumlarda bürokratik nedenlerden ötürü 6491 Sayılı Türk Petrol Kanununda yazılı olan süreler içerisinde şirketlere geri dönüş yapılamamaktadır. Özek sektörü, ruhsat başvurularının Kanunda belirtilen süreler içerisinde tamamlanmasını beklemektedir.

Özel Sektörün Yurtdışı Rezerv Yatırımlarına Yönelik Teşvik Edilmemesi:

Küresel piyasalarda ham petrol fiyatlarının düşük bir bantta seyretmesi nedeniyle şirketler arasında birleşmeler ve satın almalar yaşanmaktadır. Bu doğrultuda net ithalatçı durumunda olan Türkiye'nin sadece yurt içinde değil, yurt dışında da rezerv sahibi olabilmesi için ciddi fırsatların ortaya çıkmaktadır. Bununla beraber özel sektörün yurtdışı rezerv yatırımlarına yönelik herhangi bir teşvik mekanizması bulunmamaktadır.

Ulusal Arz Güvenliği Fonunun Olmaması:

KKamu ve özel sektörün sürdürülebilir arz güvenliğini sağlayabilmesi için JOGMEC¹ benzeri ulusal arz güvenliği fonunun kurulması gerekmektedir.

Büyük Özel Sermayeli Yerli Arama - Üretim Şirketlerinin Olmaması

Türkiye arama – üretim sektörünün şeffaf ve liberal normlarla güçlendirilmesine ihtiyaç duyulduğundan ve yeterli teşvik mekanizmasının bulunmamasından dolayı büyük yerli arama – üretim şirketleri bulunmamaktadır.

¹ JOGMEC, <http://www.jogmec.go.jp/english/>.

TEHDİTLER

Petrol ve Doğal Gaz Fiyatlarının Düşük Olması:

Güncel ham petrol ve doğal gaz fiyatlarının düşük bir banttıan seyretmesi ve Türkiye'deki mevcut kuyu başına ortalama üretim maliyetinin yüksek olması sebebiyle, son dönemde Türkiye'deki arama – üretim faaliyet rakamlarında ciddi düşüşler gözlemlenmiştir.

Hızlı Kur Dalgalanmaları:

Finans piyasalarında konjonktürel değişimlerle beraber oluşan hızlı kur değişimleri piyasada öngörülebilirliği azaltmaktadır.

Çevre Ülkelerde Gelişen Güvenlik Risklerinin Ülkemizi Etkileme Potansiyeli:

Ülkemizin bulunduğu coğrafyada yaşanan gelişmelere bağlı olarak son birkaç yıldır petrol aramacılığının yoğun bir şekilde etkilendiği görülmektedir. Yaşanan bu gelişmelerin ülkemizi de etkileme potansiyeli oldukça fazladır.

Liberal Piyasalara Yönelik Yatırım İlgisindeki Artış Eğilimi:

Geleneksel piyasa modelinde fiyat optimizasyonunun göz ardı edildiği ve arz güvenliğinin bir sac ayağı olan uygun fiyat olgusunun tesis edilemediği gözlemlenmektedir. Liberal piyasa modelinde ise rekabetçi bir ortam kurgulandığından, oyuncuların finansal portföy oluşturmalarına ihtiyaç duyulduğunu ve enerji kaynaklarının arasında sağlanan fiyat rekabeti ile uygun fiyat olgusunun tesis edildiği gözlemlenmektedir. Bu minvalde günümüzde global oyuncuların ilgileri geleneksel piyasalardan liberal piyasalara doğru kaydığı gözlenmektedir.

Komşu Ülkelerde Keşfedilen Yeni Kaynakların Yatırımcıların İlgisini Çekmesi:

Türkiye'nin komşu ülkelerinde yapılan büyük hacimli keşifler yatırımcı ilgisinin her geçen gün bu alanlara kaymasına neden olmaktadır. Bu minvalde Türkiye arama – üretim sektörüne yönelik ilgi teşvik mekanizmalarının oluşturulmaması ile birlikte her geçen yıl azalmaktadır.

Tespit ve Öneriler

■ Türkiye enerji özelinde dışa bağımlı olan ve iç talebi hızlı gelişen bir ülke olması nedeniyle her sene ciddi enerji ithalat faturaları ile karşı karşıya kalmaktadır. Karşılaşılan bu yüksek meblağlı faturalar ülkemizin ticaret dengesine negatif yönlü ciddi etkiler yaratmaktadır. Bu minvalde, enerji ticaret merkezi olma nihai hedefi bulunan Türkiye'nin enerjide iç talebine belli bir miktarda da olsa cevap verebilmek adına arama – üretim sektörünü liberal piyasa koşulları ile dizayn ederek güçlendirilmesi gerekmektedir. Oluşturulacak liberal bir piyasa yerli ve yabancı yatırımcı ilgisinin Türkiye piyasasına odaklanmasına neden olacak ve ülkemizde güvenilir bir yatırım ikliminin oluşturulmasını beraberinde getirecektir. Yaratılacak bu pozitif yatırım iklimi ile üretim rakamlarında yükselmelerin görülmesi ve her yıl enerji ithalatına ödenen yüksek meblağlarda azalmalar yaşanması muhtemel olacaktır.

■ 1991 yılında yerli üretimin toplam tüketimi karşılama oranı %20 civarında iken, yerli üretimin yarı yarıya düşmesi ve

talebin hızlı artış göstermesi sebebiyle 2016 verilerine göre yerli üretimin toplam tüketimi karşılama oranı %8'e kadar gerilemiştir. Ülkemizdeki Güneydoğu ve Trakya sahaları dışında kalan alanlardaki arama – üretim faaliyetlerinde optimal seviyelere henüz ulaşamamıştır. Özellikle iç basin, Karadeniz ve Akdeniz offshore sahalarındaki hidrokarbon potansiyelini keşfetmek adına yerli ve yabancı yatırımcının teşvik edilmesi gerekmektedir.

■ Türkiye'nin toplam petrol üretimi, Ortadoğu'da büyük boyutlu tek bir kuyudan elde edilebilmektedir. Türkiye'nin kuyu başına ortalama petrol üretimi günlük sadece 43 varildir. Türkiye'nin doğal gaz ithalat oranları 2016 yılında 46,3 milyar metreküp seviyelerinde seyretmiş ve yerli üretimin toplam talebi karşılama oranı yalnızca %1 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de kuyu başına üretim rakamlarının yeterli olmaması ve ham petrol fiyatlarının düşük bir bantta seyretmesi nedeniyle Türkiye'deki yatırımların desteklenmesi zorunlu bir hal almıştır.

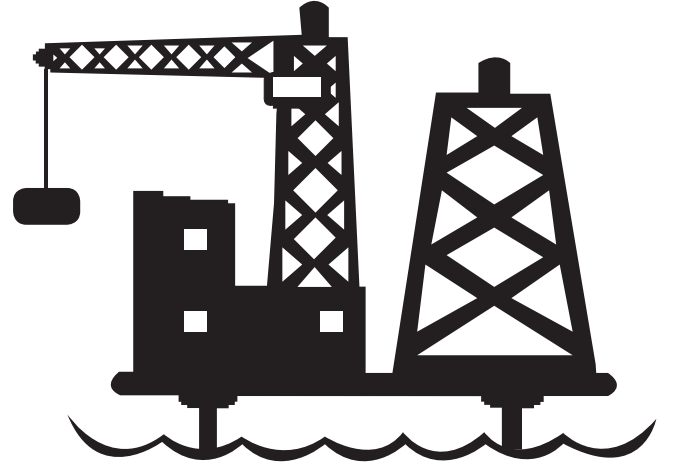

2) Global Piyasalar

2.1. Arama – Üretim Sektöründeki Global Gelişmeler

BP 2015 istatistiki verilerine göre dünyada kanıtlanmış 1,6 trilyon varil petrol rezervi bulunmaktadır. Kanıtlanmış ham petrol rezervleri 50 yıldan daha fazla bir süre için dünya üretim ihtiyacını karşılamada yeterliliğini sürdürmektedir. BP 2015 istatistiki verilerine göre, 2014 sonu itibarıyla ham petrol fiyatlarında yaşanan kayda değer düşüş, dünya genelindeki kanıtlanmış petrol sahalarının gelişimi üzerinde minimal bir etki yaratmıştır. Petrol fiyatlarında yaşanan düşüşle beraber kanıtlanmış petrol rezervlerindeki toplam arz % 1 oranında yani 2,4 milyar varil azalmıştır.

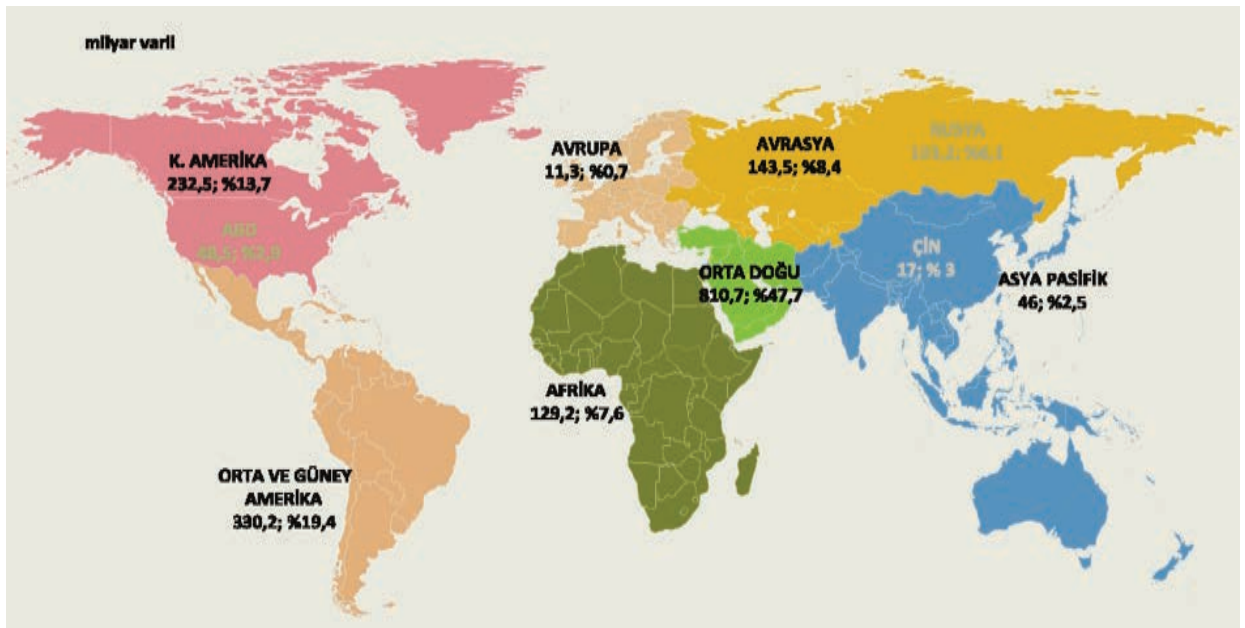
2015 yılında dünya çapında açılan arama ve üretim kuyularının %83'ü kara alanlarında, %17'si ise deniz alanlarında bulunmaktadır. Bununla beraber 2010 yılından sonra eklenen rezervlerin büyük bir çoğunluğu deniz alanlarında keşfedilmiştir. 2015 yılında Suudi Arabistan 1 milyar varil, Brezilya ise 600 milyon varil rezerv kapasitesini arttırarak rezervlerini en fazla geliştiren ülkeler olmuşlardır. Petrol fiyatlarının düşük bir bantta seyretmesi

nedeniyle kara ve deniz alanlarında eklenen rezerv miktarlarında azalmalar yaşanmış ve bunun akabinde keşfedilen sahaların geliştirilmesi ve alt yapının kurulması sonrasında çevredeki uydu sahaların geliştirilmesi önem kazanmıştır. Düşük petrol fiyatları özellikle derin deniz çalışmalarını ve ağır petrol üretimini olumsuz yönde etkilemiştir.

Son dönemde dünya üzerinde yapılan petrol ve doğal gaz keşiflerine bakıldığında, en önemli keşif olarak ENI şirketinin Ağustos 2015'te yaptığı Zohr doğal gaz sahası keşfi görülmektedir. Bununla birlikte, Ocak 2016'da İsrail'de İsrail Negev ve Modiin Enerji'nin İsrail deniz sınırının dışında Gazze sularında yaptığı keşif de kayda değer bir nitelik taşımaktadır. Doğu ve Batı Daniel olarak adlandırılan sahalardaki potansiyel doğal gaz rezervi

Harita: Küresel Kanıtlanmış Ham Petrol Rezervleri

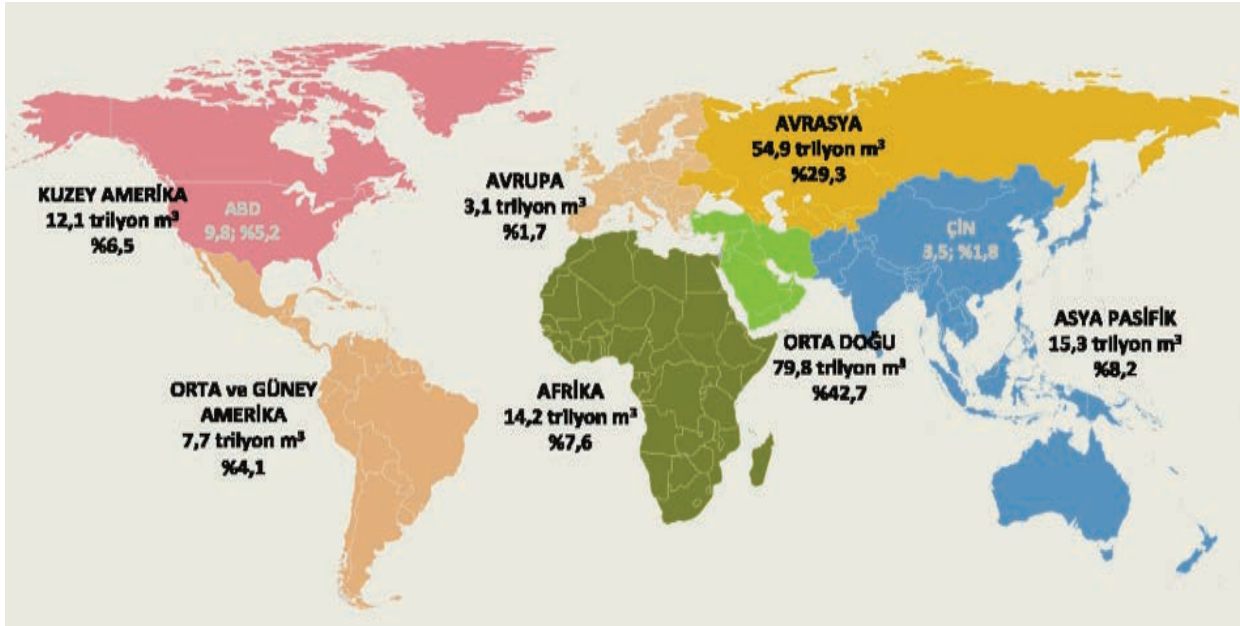
Kaynak: BP

yaklaşık 9 trilyon metreküp olarak tahmin edilmektedir. Bir diğer önemli keşif, Birleşik Krallık'ın Kuzey Denizi'nde Şubat 2016'da Danimarkalı Moller-Maersk, BP ve JX Nippon Oil tarafından yapılmıştır. Avrupa'daki en büyük yeni operasyon sahası olarak tanımlanan sahanın potansiyeli 500 milyon metreküp olarak

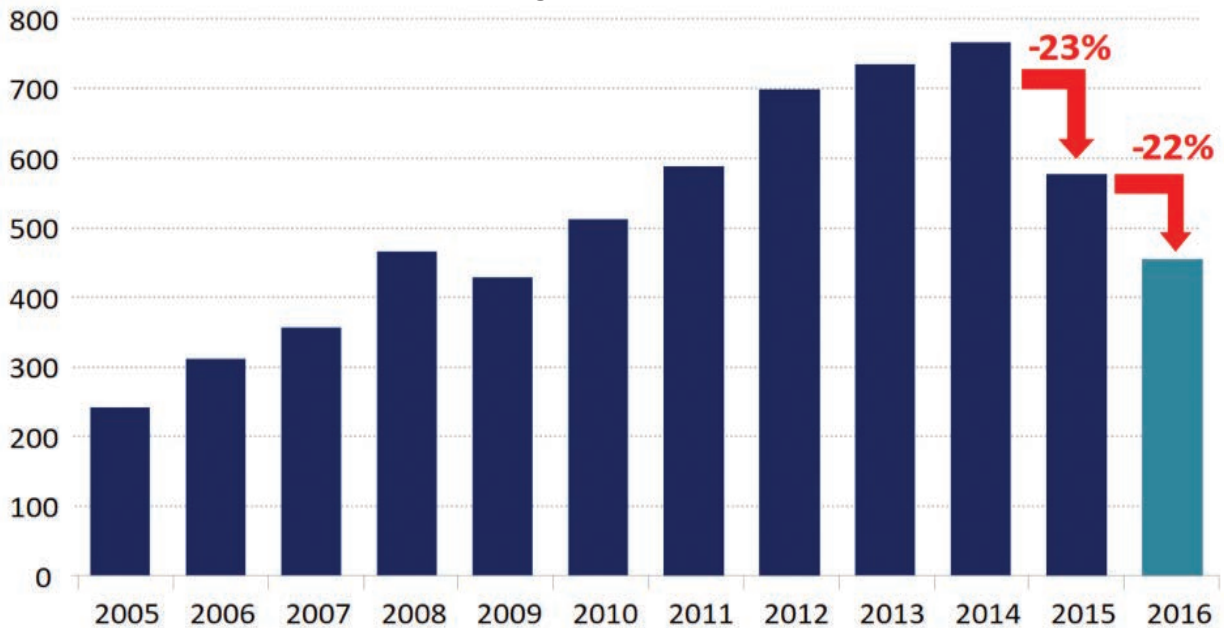
tahmin edilmektedir. Bir diğer önemli keşif ise Avustralyalı Woodside Enerji şirketinin Myanmar offshore alanında yapılmıştır. Ağustos 2015'de yapılan bu keşif, Rakhine Havza'sının AD-7 Blok'u içerisinde bulunmaktadır ve daha önceki Shwe Yee Htun-I keşif kuyusunun yaklaşık dört katı kalınlığındadır.

Harita: Küresel Kanıtlanmış Doğal Gaz Rezervleri

Kaynak: BP

Grafik: Petrol ve Doğal Gaz Arama Üretim Yatırımları

Kaynak: IEA

Bölgesel bazda bakıldığında Güney ve Orta Amerika rezervlerinin kaya gazı devrimiyle beraber sert bir çıkışla yükseldiği, Orta Doğu rezervinin aşağı yönlü ivmelendiği, Afrika rezervinde hafif bir artışın olduğu ve Asya Pasifik rezervinde durağan bir tablonun yaşandığı gözlemlenmektedir. OPEC ülkeleri % 71,4'lük bir oranla küresel kanıtlanmış rezervlerin en büyük miktarını elinde tutmaya devam etmektedir. BP 2015 istatistiki verilerine göre, petrol rezervleri bölgesel olarak değerlendirildiğinde, Orta Doğu bölgesi dünya petrol rezervlerinin % 48,5'lik bölümüne sahip olarak dikkat çekmektedir. Orta Doğu'yu, % 19,8'lik rezerv miktarı ile Orta ve Güney Amerika, % 13,3'lük rezerv ile Kuzey Amerika takip etmektedir. Buna ek olarak küresel petrol rezervlerinde Afrika % 7,6, Avrasya % 7,2 Asya ve Okyanusya % 2,8 ve Avrupa % 0,8'lik pay sahibidir.

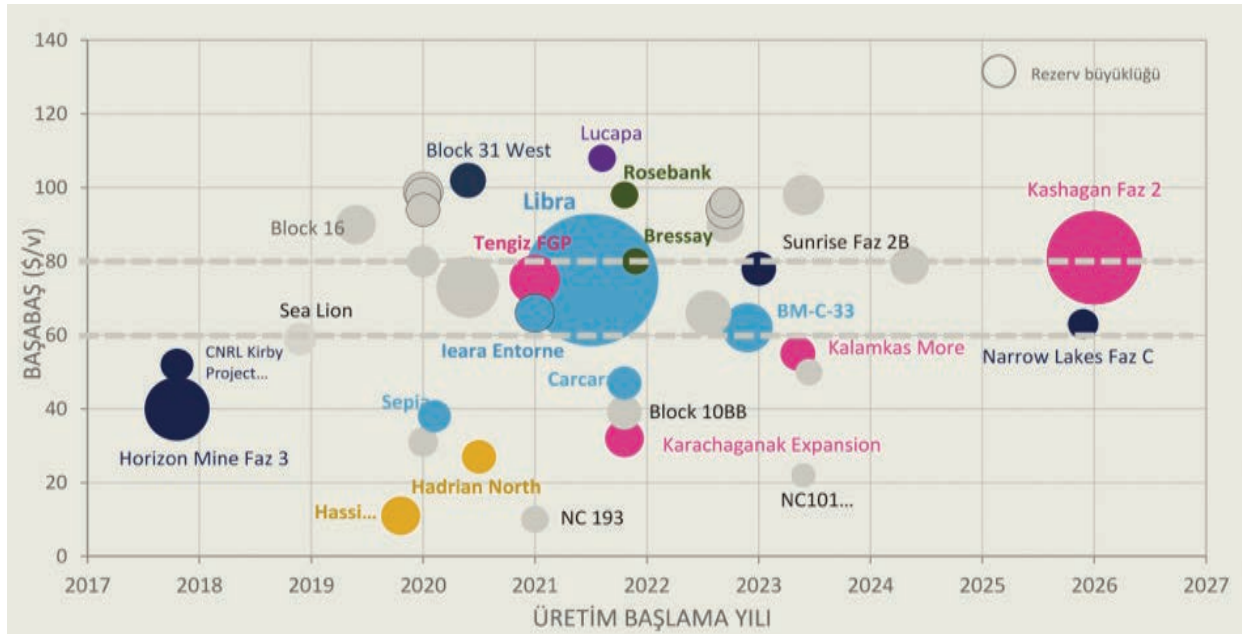
BP'nin istatistiki verilerine göre, 2015 yılındaki doğal gaz üretiminde % 0,1'lik bir düşüş gözlemlenmiştir ve küresel kanıtlanmış doğal gaz rezervleri 0,1 trilyon metreküp azalarak 186,9 trilyon metreküp seviyesine gerilemiştir. Küresel doğal gaz rezervlerinin % 42,8'ini Orta Doğu karşılamaktadır. BP 2015 istatistiki verilerine göre, doğal gaz rezervleri bölgesel olarak değerlendirildiğinde, Orta Doğu bölgesi dünya doğal gaz rezervlerinin % 42,7'lik bölümüne sahip olmasıyla dikkat çekmektedir. Orta Doğu'yu, % 29,3'lük rezerv miktarı ile Avrasya takip etmektedir.

IEA projeksiyonlarına göre, ham petrol fiyatlarının önümüzdeki dönemde 55 – 60 dolar civarında seyretnesi öngörülmektedir. Ham petrol fiyatlarında yaşanan bu gelişmeler küresel arama – üretim yatırımlarını doğrudan etkilemiş ve arama – üretim yatırımlarında bir önceki seneye göre 2015 yılında %23, 2016 yılının ilk yarısında ise %22'lik bir düşüş yaratmıştır. Yatırımlarda yaşanan bu ciddi düşüşle beraber, ilerleyen dönemde stokların erimesi ve talepte yaşanabilecek sert artışlar küresel petrol üretiminde sıkıntılar yaşanmasına neden olabilecektir. Yaşanacak bu sıkıntılar beraberinde piyasalarda ciddi daralmaları getirebilecektir.

Wood Mackenzie'nin yaptığı projeksiyona göre, ham petrol fiyatlarının düşük bir banttı seyretnesi planlanan birçok küresel arama – üretim projesinin gerçekleşmesini engellemektedir.

Petrol fiyatlarında yaşanan düşüş, hem global anlamda arama – üretim sektörünü hem de Türkiye arama sektörünü direkt olarak etkilemektedir. Global trendler ile uyumlu olacak şekilde, Türkiye'de gerçekleştirilen arama faaliyetlerinin maliyetleri ve risk beklentisinin mevcut petrol fiyatları ile karşılanması oldukça güç bir hale gelmiş, Türkiye'deki birçok arama – üretim şirketi düşük petrol fiyatları nedeniyle projelerini revize etmek durumunda kalmışlardır. Bu sebeple özellikle özel sektör tarafından yapılan arama faaliyetlerinin önümüzdeki dönemde aynı yoğunlukta sürdürülmesinin zor olması beklenmektedir.

Grafik: 2027 yılına kadar üretime alınması planlanan sahaların başabaş üretim maliyetleri

2.2 Konvansiyonel Olmayan Yatırımlar

ABD 2008'den itibaren kaya petrolü üretiminde büyük bir devrime ev sahipliği yapmaktadır. Konvansiyonel olmayan kaynak üretiminde teknolojik gelişmeler ile birlikte büyük bir artış kaydedilmiş ve 2008'den bu yana günlük kaya petrolü üretimi 5 milyon varil/gün artmıştır. ABD bu gelişmelerle birlikte ithalat gereksiniminin büyük bir payını kaya petrolü ve gazı üretimi ile ikame etmektedir. Ortaya çıkan bu tabloda ABD, yerli üretime yönelmiş ve dünyadaki diğer üretim noktalarıyla daha az ilgilenmeye başlamıştır. Olası küresel finansal dalgalanmalarda, yerli enerji kaynaklarına yönelen ABD dalgalanmalarının etkilerini minimize edebilmekte, düşen ithalat rakamları da petrol fiyatlarına da etki etmektedir.

Kaya gazı ve petrolü üretimi küresel petrol üretiminin

%12'sine kadar ulaşma potansiyeline sahiptir ve bu da yaklaşık günlük 14 milyon varile denk gelmektedir. Bu doğrultuda gerçekleşen fazladan arz, küresel petrol fiyatlarını orta ve uzun vadede %25-40 oranlarına kadar aşağı çekmesi muhtemeldir. Kaya gazı ve petrolü devrimi ile birlikte gelecek dönemde değişen jeopolitik konumlar ve petrol ve doğal gaz şirketleri için değişen iş modelleri gündeme gelmesi muhtemeldir. Değişen eksenle ve düşük petrol fiyatları ile birlikte Hindistan, Japonya gibi net petrol ihracatçısı ülkelerin uzun dönemde %4-7 arasında büyüme oranlarını yakalamaları olasıdır. Rusya ve Orta Doğu ülkeleri gibi ihracatçı olan ülkeler ise kendi verimlilik oranlarını arttırmadıkları ve yeni iş modellerine ayak uyduramadıkları durumlarda uzun vadede ciddi ekonomik çıkmazlarla karşı karşıya kalabileceklerdir.

2.3 2015 - 2016 Döneminin Değerlendirmesi ve Düşen Petrol Fiyatlarının Petrol Üretici Ülkelere ve Şirketlere Etkileri

ABD'de petrol üretiminin 2007 yılında günlük 5 milyon varilden 2014'te günde 10 milyon varile çıkması ve buna karşın Suudi Arabistan'ın liderliğindeki OPEC üyelerinin üretimlerini kısmamaları sonucu petrol piyasasında oluşan arz fazlası, ham petrol fiyatlarını Haziran 2014'te ulaştıkları 115 dolar/varil'den bugün 55 dolar/varil civarında seyretmektedir. Düşük petrol fiyatlarından tüketici konumundaki ülkeler yarar sağlarken, üretici konumundaki ülkeler ciddi miktarlarda zarar görmüşlerdir. Petrol fiyatlarının düşük bir bantta seyretmesi nedeniyle gelişmiş ülkelerdeki uluslararası şirketlerin tahvilleri % 6,5 seviyesinden % 9,7'ye yükselmiştir. Küresel endeksler son 30 ayın en düşük seviyesini görmüştür. Gelişmiş ülkelerin merkez bankaları, petrol fiyatlarının gerilemesinden dolayı oluşan düşük enflasyonun gerçek faiz oranlarını arttırmasından endişe duymaktadırlar.

Jeopolitik olarak en önemli emtia olan petrole ilişkin yapısal değişikliklerin küresel ekonomi üzerinde belirgin etkileri bulunmaktadır. Yüksek petrol fiyatlarına alışmış birçok petrol

ihracatçısı ülke, petrol gelirlerinin düşmesi ile kamu harcamalarını kısmak zorunda kalabilecektir. Bu minvalde üretici ülkeler ekonomik göstergelerini dengede tutabilmek adına önlemler almak ve yeni mekanizmalar geliştirmek durumunda kalmışlardır:

- ABD'de petrol fiyatları yüksekken kar eden ve yüksek borçlanmaya sahip olan kaya gazı şirketleri harcamalarında kısıntılara gidip verimliliklerini arttırmayı amaçlamıştır.
- Kanada düşük petrol fiyatları nedeniyle resesyon tehlikesi ile karşı karşıya kalmış ve istihdam ve bölgesel vergilendirme politikalarında revizyona gitmiştir.
- Suudi Arabistan'da Krallık 2016 bütçesini dengeye getirebilmek için akaryakıtta %50, doğal gaza ise %66 oranlarında zam yapmak durumunda kalmış, devlet petrol şirketi olan Saudi Aramco'nun kısmi özelleştirilmesine yönelik çalışmalara başlamıştır.
- Venezuela'daki şirketler nakit akışını sağlayabilmek için üretime devam etmektedirler.

2.4 Küresel Petrol Fiyatlarının Özel Sektöre Etkisi

Petrol şirketleri düşük petrol fiyatları karşısında arama – üretim sektöründeki harcamalarını keserek tepki verdiklerinden, 2015 yılı maliyetlerin daha etkin yönetildiği bir dönem olmuştur. Petrol şirketlerinin yaptıkları harcamalarda göreceli olarak bir düşüş yaşanmış olsa da 2015 yılında yapılan toplam harcama 330 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. Yatırım harcamalarında gerçekleşen azalmadan en fazla offshore ve arama harcamaları etkilenmiştir. Harcamaların en fazla etkilendiği ülke ise, kaya gazı operasyonlarının maliyetli olmasından dolayı, ABD olmuştur. Yüksek maliyetli petrol kumu üreten Kanadalı şirketler de, önemli kesintilere gitmek durumunda kalmışlardır. Avrupa’da, özellikle İngiltere ve Norveç’in, offshore’daki yatırım harcamalarında, %31 ve %22 oranlarında azalmalar gözlenmiştir. Hâlihazırda üretim yapan projelerde ise, İngiltere’de işletme maliyetlerinde %22’lik bir kesintiye gidilmiştir. Latin Amerika’da Petrobras, 2015-2019 İş Planında ilan edilen harcamalar üzerinden %25 kesinti yapmıştır.

Petrol fiyatlarının düşük bir bantta seyretmesiyle birlikte arama - üretim sektörü 1990’lardan bu yana en derin kırılsamını yaşamaktadır. Şirketler hali hazırda kullandıkları teçhizatların

2/3’ünü kullanımdan kaldırmakta ve keşif - üretim yatırımlarında önemli kesintilere gitmektedirler. Düşük petrol fiyatları sebebiyle çok sayıda şirket küçülmek zorunda kalmış ve dünya genelinde yaklaşık 250000 sektör çalışanı işinden olmuştur.

Petrol fiyatlarının düşük bir bantta seyretmesi şirketlerin piyasa değerlerinin keskin bir şekilde düşmesine neden olmuştur. Bu durum aynı zamanda şirketlerin borsa aracılığıyla hisse satarak nakit toplamasını da engellemiştir. Bu minvalde şirketler gelirlerindeki azalmayı dengelemek amacıyla sermaye harcamalarında kısıntıya gitmektedirler. Bu kısıntıyı da yeni kuyu yatırımlarını iptal edip sermaye harcamalarını keserek yapmaktadırlar. Ekonomistlere göre, son fiyat bandıyla birlikte şirketlerin sermaye harcamalarını % 20-50 aralığında azaltmaları öngörülmektedir. Yapılması kaçınılmaz olan bu kesintiler ile birlikte ilerleyen dönemde küresel petrol üretiminin azalmasını da beraberinde getirmesi beklenmektedir. Sektörde yaşanan bu tür gerilemeler servis şirketlerinin de küçülmesine neden olabilecektir.

Tespit ve Öneriler

- Küresel piyasalarda ham petrol fiyatlarının düşük bir bantta seyretmesi nedeniyle şirketler arasında birleşmeler ve satın almalar yaşanmaktadır. Bu doğrultuda net ithalatçı durumunda olan Türkiye’nin sadece yurt içinde değil, yurt dışında da rezerv sahibi olabilmesi için ciddi fırsatların ortaya çıktığı düşünülmektedir. Bu tablodan yola çıkarak, Türkiye arama – üretim sektöründe ulusal arz güvenliği fonunun kurulması ve devlet ve özel sektör şirketlerinin üçüncü ülkelerde de arama – üretim yatırımlarına katılmasının teşvik edilmesi önerilmektedir.
- Düşük petrol fiyatları sebebiyle uluslararası petrol şirketleri, diğer rezervlere göre maliyeti düşük olan Ortadoğu rezervlerine odaklanmış durumdadır. Türkiye arama – üretim sektörünün maliyeti düşük olan bu rezervlerde sahiplikler

alınması veya ortaklıklar kurulması için teşvik edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

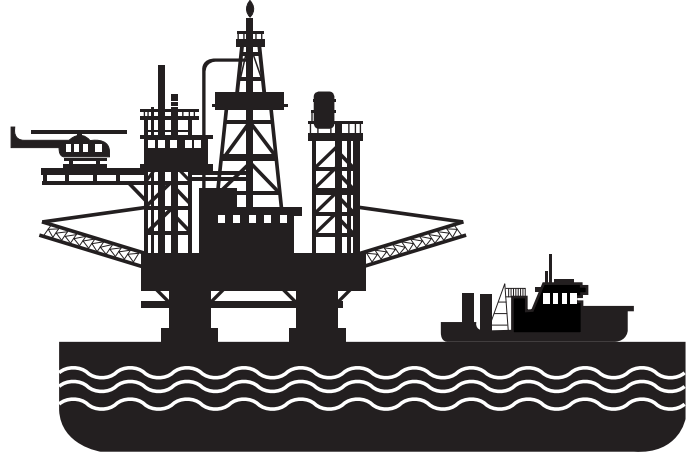
- Küresel konjonktür dikkate alındığında, büyük projelerdeki ortaklık oranlarının devlet petrol şirketlerinden uluslararası özel petrol şirketlerine doğru kaydığı gözlemlenmektedir. Türkiye arz güvenliğinin sürdürülebilirliğinin sağlanması ve Türkiye arama – üretim sektörünün küresel bir aktör olması için özel sektör oyuncularının küresel bir perspektif ile ele alınması gerektiği düşünülmektedir.
- Arama-Üretim yatırımlarının devamı için, gittikçe sertleşen rekabet şartları altında ülkemize yatırım çekilebilmesi için gerekli teşvik mekanizmalarının hayata geçirilmesi beklenmektedir.

3. Hukuki Çerçeve, Mevzuat Altyapısı ve Finansal Rejim¹

Enerji arz güvenliğinin temini ve sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için öncelikli olarak arama – üretim sektörünün güçlü bir şekilde faaliyet gösterebilmesinin güvence altına alınması gerekmektedir. Gelişmiş, gelişmekte olan ve çevre ülkelerdeki arama – üretim sektörlerini incelediğimizde arama – üretim sektörlerine bazı esnekliklerin getirildiğini ve üretimin artırılması için yerli ve yabancı yatırımcıları sektöre çekecek teşvik

mekanizmalarının oluşturulduğu görülmektedir. İlgili ülkeler incelendiğinde arama – üretim sektörüne stratejik bir önemle yaklaşıldığını ve pozitif bir yatırım ikliminin oluşturulmasının amaçlandığı tespit edilmiştir.

3.1.) Kolombiya

3.1.1.) Kolombiya'daki Arama ve Üretim Endüstrisi için Uygulanan Vergi Sistemi

Gelir Vergisi

Kolombiya'da arama – üretim sektörü için gelir vergisi, % 25 olarak belirlenmiştir. Gelir vergisine ek olarak % 8'lik eşitlik vergisi alınmaktadır. Vergi kaybı olduğu belirlenen ya da önceki yıla ait vergi kaybı karşılığı olan bir gelir vergisi beyannamesi için zaman aşımı süresi 5 yıldır. Petrol ve gaz aramalarının harcamaları, sabit oranlı amortisman metodu ya da üretim birimi yöntemi ile asgari 5 yıl içerisinde amorti edilmektedir. Başarısızlıkla sonuçlanan aramaların harcamaları ya aynı yıl içerisinde ya da başarısız girişimi takip eden 2 yıl içerisinde silinmektedir. Sınır ötesindeki ilgili taraf işlemlerinin; piyasa koşullarında, muvazaasız ve belgelendirilmiş olması zorunludur. Çift vergilendirmeden kaçınmak için Şili, Kanada, Meksika ve İsviçre ile ikili anlaşmalar yapılmıştır. Bununla birlikte Hindistan, Portekiz, Çek Cumhuriyeti, Güney Kore ve Belçika ile yapılan ikili anlaşmaların yürürlüğe girmesi beklenmektedir.

KDV

Kanunda geçen istisnai haller dışında kalan kişisel mülk ve hizmet satışları genel kural olarak KDV (% 16) kapsamındadır. Petrol satışları için aşağıdaki hükümler geçerlidir:

- Direkt ihracat satışları, mükelleflerin talebi halinde iade edilebilir ve bütün peşin KDV kalemleri ile birlikte vergisiz olarak işlem görür.

Petrol sektörü geçici iş makineleri ithalatı KDV'den muaftır. Petrol sektörü iş makineleri daimi ithalatı % 16'lık KDV rejimine tabidir.

¹ İlgili bölümde E&Y'n "Global Oil and Gas Tax Guide" isimli raporundan yararlanılmıştır.

Yerel Finans Endüstrisi Aracılığıyla Kullanılan Fonlardan Alınan İşlem Vergisi (GMF)

Güncel oran % 0,1 olarak belirlenmiştir ve gelir vergisi amacıyla kullanılan miktarın % 50'si vergiden düşülebilmektedir. 2018 yılında % 0,1'lik oran % 0 seviyesine çekilecektir.

İşletme Payları

Arama ve üretim şirketlerinden günlük üretim seviyelerine bağlı olarak % 8,5 ile % 25 aralığında değişen oranlarda kar payı ödemeleri talep edilmektedir.

Emlak Vergisi

İlgili yılın 1 Ocak tarihi itibarıyla taşınmaz mallar üzerine uygulanan vergidir (taşınmazın kullanımına göre vergi oranı değişebilir ancak bu oran % 1'i geçemez). Tamamı gelir vergisinden düşülebilmektedir.

Stopaj Vergisi

Genelde bütün şirketlerden, üçüncü kişilere yapılan ödemelerden ötürü stopaj vergisi alınması talep edilmektedir. Toplanan bu stopaj vergileri, belgelendirilmeli ve aylık olarak stopaj toplama ajansına ödenmelidir. Stopaj vergisi oranı % 10'dur.

3.1.2.) Kolombiya'daki Arama ve Üretim Endüstrisi için Uygulanan Teşvik Sistemi

- Arama-üretim işletmelerine daimi kurulum hakkı verilmiştir.
- Arama-üretim işletmeleri, İşletme Payı ödemesi yaptıkları için şehir ve belediye vergisi ödememektedirler.
- Arama süresince öz sermaye üzerinden gelir vergisi ödenmemektedir.
- Seçili makinaların ithalatında % 50 gümrük vergisi muafiyeti uygulanmaktadır.
- Başarısızlıkla sonuçlanan arama harcamalarının tamamı ya

aynı yıl içerisinde ya da başarısız girişimi takip eden 2 yıl içerisinde silinmektedir.

- Harcamalar, sabit oranlı amortisman metodu ya da üretim birimi yöntemi ile asgari 5 yıl içerisinde amorti edilmektedir.
- Nitelikli ekipmanın geçici ithalatı üzerinden KDV alınmamaktadır.
- İşletme Katkıları, gelir vergisinden düşürülebilmektedir.

3.2.) Birleşik Krallık

3.2.1.) Birleşik Krallık'taki Arama ve Üretim Endüstrisi için Uygulanan Vergi Sistemi

Birleşik Krallık'taki arama - üretim sektörü, vergi sisteminde "Koruma Altına Alınan (ring-fencing)" vergi rejimine tabidir. Koruma altına alınan sektörde kurumlar vergi oranı % 30'dur. Bununla beraber Ek Harç % 20, Petrol Gelir Vergisi % 35, KDV ise % 20 oranındadır. Arama- üretim sektörüne olan teşviki

arttırmak için hızlandırılmış amortisman modeli uygulanmaktadır ve arama maliyetleri vergiden direkt düşülmektedir. ARGE teşviklerinin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için zararlar süresiz olarak aktarılabilir.

Petrol Gelir Vergisi

Petrol gelir vergisi, arama ve üretim yapılan alanlar temel alınarak ücretlendirilmektedir. Petrol gelir vergisi, kurumlar vergisi ve ek harç üzerinden düşülebilmektedir. Bununla birlikte, petrol gelir vergisi aynı zamanda tarife ve dolaylı giderler üzerinden ödenebilmektedir (Örneğin, altyapı kullanımı için ödenen kiralara petrol gelir vergisinden düşülebilir).

Stopaj Vergisi

Stopaj Vergisi, genel uygulama olarak hem faiz ödemelerinde hem de işletme katkılarında % 20 olarak belirlenmiştir. Stopaj vergisi çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasının hükümleri altında yapılan yardımlara da tabidir. Bununla birlikte, işletme katkılarında uygulanan stopaj vergisi için anlaşma yardımları kendiliğinden talep edilmektedir.

Pul Vergisi

Pul vergisi genelde satın alan tarafından ödenmektedir. İlgili vergi hisse satışlarında % 0,5, arazi satışlarında ise % 15 olarak uygulanmaktadır. Ancak, Birleşik Krallık kara sınırı içerisinde arama – üretime yönelik yapılan lisanslama işleminden pul vergisi alınmamaktadır.

Dolaylı Vergiler

KDV

Birleşik Krallık'ta KDV oranı %20 olmasına rağmen, arama – üretim sektöründeki bazı kalemler için % 5 ve % 0 seviyelerinde KDV oranları uygulanmaktadır.

Gümrük Vergisi

AB dışından gelen tüm ithalat malları gümrük vergisine tabidir ve Birleşik Krallık'ın AB'den çıkış süreci tamamlana kadar aynı gümrük rejiminin uygulanmasına karar verilmiştir.

Sigorta Primi Vergisi

Vergilendirilebilir sigorta kontratları altında değerlendirilmektedir. Standart vergi oranı %6'dır. Birleşik Krallık kara suları ve kara sınırı içerisinde karadan 19 km (12 mil) uzaklığa kadar faaliyet gösteren şirketler sigorta primi vergisine tabidirler.

3.2.2) Birleşik Krallık'taki Arama ve Üretim Endüstrisi için Uygulanan Teşvik Sistemi

“Koruma Altına Alınan (ring-fencing)” Sektör Harcaması Yardımı

Belirli bir dönem içerisinde fon kayıpları yaşayan şirketler için Ring-Fence Harcama Yardımı (RFES) oluşturulmuştur. Bu kapsamda fon kaybı yaşayan şirketler kayıplarının % 10'luk kısmını bir sonraki döneme aktarabilmektedirler. Şirketler bu yardımdan 10 yıl boyunca faydalanabilmektedirler.

ARGE Yardımı

Arama ve değerlendirme maliyetlerinin tamamı (%100) Kurumlar Vergisi ve Ek Harç'tan düşülebilmektedir.

Finansman Karşılıkları

Finansman maliyetleri, kurumlar vergisinden düşülebilmektedir. Ancak, bu tür maliyetler ek harç ya da petrol gelir vergisinden düşülememektedir.

Petrol Yardımı

Petrol yardımı düzenlemesi, petrol gelir vergisinin şirketler için ödenemez bir yük olmasını önlemek amacıyla uygulanmaktadır. Bu düzenleme, petrol sahasından çıkarılan belirli miktardaki petrolün ilk 10 yıllık süreyle petrol gelir vergisinden muaf tutulması konusunu içermektedir.

Harcamalar

Petrolü çıkarma ve taşıma maliyetleri de dâhil olmak üzere; bir alanı bulmak, geliştirmek ve devreden çıkartmak için yapılan tüm harcamalar genellikle petrol gelir vergisinden düşülebilmektedir. Sermaye ve gelir harcamalarının petrol gelir vergisinden düşümü ile ilgili bir ayrım bulunmamaktadır. Ancak; faiz, üretimle ilgili ödemeler, sübvans harcamaları ya da arazi ve bina satın alma maliyetleri gibi belirli harcamaların petrol gelir vergisinden düşülmesi yasaklanmıştır. Tarife geliri kazanmak amacıyla şirket varlıkları üzerine yapılan harcamalar petrol gelir vergisinden düşülebilmektedir.

Alan Yardımı

Belirli ultra yüksek basınç ve ısı alanları, belirli ultra ağır petrol alanları, belirli derin deniz gaz ve petrol alanları, belirli sığ deniz gaz alanları için yapılan bu yardım sayesinde şirketler, Ek Harç amacıyla koruma altına alınan karlarını vergiden düşebilmektedirler.

Buna ek olarak, gelişmiş petrol alanı yardımı (developed oilfield allowance) ya da diğer adıyla terkedilmiş alan yardımı (brownfield allowance) kapsamında çalışan arama-üretim şirketleri de Ek Harç amacıyla koruma altına alınan karlarını vergiden düşebilmektedirler.

Konvansiyonel Olmayan Petrol ve Gaz

Konvansiyonel ve Konvansiyonel Olmayan petrol ve gaz alanlarının tamamında aynı vergilendirme ve ayrıcalıklar uygulanmaktadır.

3.3.) Kanada

3.3.1.) Kanada'daki Arama ve Üretim Endüstrisi için Uygulanan Vergi Sistemi

Kurumlar Gelir Vergisi

Kanada, genel olarak petrol ve gaz üreticileri için özel bir vergi rejimi uygulamamaktadır. Petrol ve gaz üreticileri diğer şirketlerle aynı oranlarda vergilendirilmektedirler. Federal Kurumlar Vergisi % 25'tir ve Bölgesel Kurumlar Vergisi % 10 ile 16 arasında değişmekte ve Federal Kurumlar Vergisine eklenmektedir. Vergi Konsolidasyonu, Grup Vergi İndirimi ya da Kar Transfer Sistemi Kanadada uygulanmamaktadır. Sermaye dışı kayıplar 3 yıl geriye ve 20 yıl ileriye devredilebilmektedir. Sermaye kayıpları, sadece sermaye kazançlarından düşülebilmekte ve bu tür kayıplar 3 yıl geriye ya da süresiz olarak ileri devredilebilmektedir. Taşınır sermayenin elden çıkarılmasından elde edilecek kazançlar vergiye tabidir.

Stopaj Vergisi

Gelir Vergisi Kanunu'na göre faiz, kar payları, işletme payları ve diğer belirli ödemeler üzerinden % 25 stopaj vergisi tahsil edilmektedir.

Dolaylı Vergiler

İşletme Payları

Petrol ve gaz üreticilerinin maden hakları sahiplerine işletme payı ödemesi yapmaları istenmektedir. Kanada'da maden hakları sahipleri genellikle bölgeler, federal hükümet ya da Kanada Yerlileri'dir. Kraliyet İşletme Payı ödemesi bölgelere göre değişmektedir. Bunun sebebi bölgelerin kendilerine ait farklı işletme payı rejimlerinin olmasıdır. Kraliyet İşletme Payları % 10-45 arasında uygulanmaktadır.

Mal ve Hizmet Vergisi

Mal ve hizmet vergisi Federal KDV kapsamında ele alınmaktadır. Kanada'da imal edilmiş ve/veya Kanada'ya ithal edilen belirli ürünlere uygulanmaktadır. Bu vergi türünün oranları bölgelere göre % 5, % 13, % 14 ve % 15 olarak değişim göstermektedir.

3.3.2.) Kanada'daki Arama ve Üretim Endüstrisi için Uygulanan Teşvik Sistemi

Petrol ve Gaz Arama

Sismik, jeolojik, jeo kimyasal harcamalar gibi petrol ve gaz varlığını, hacmini ve yerini belirleyen maliyetler ile yeni petrol ve gaz keşfiyle sonuçlanan, kuyu sondajı maliyeti Kanada Arama Harcamaları (CEE) adında bir havuzda toplanmaktadır. CEE havuzu, makine ve ekipman gibi amortisman uygulanabilecek malları içermemektedir. Vergilendirme yılı içerisinde bu maliyetlerin tamamının (% 100) gelir vergisinden düşümü talep edilebilmektedir. Ancak, bu düşüm şirketin zarar kaydetmesine ya da şirket zararının artmasına neden olarsa, şirket bu düşümü o yıl yapamaz ve devam eden yıllarda yapmak üzere süresiz olarak erteleyebilmektedir.

Petrol ve Gaz Geliştirme

Petrol ve gaz üretimi için sondaj yapılan ve sondajı tamamlanan kuyu maliyetleri Kanada Geliştirme Harcamaları (CDE) adında bir havuzda toplanır. CDE havuzu, makine ve ekipman

Yabancı Arama ve Geliştirme

Yabancı petrol ve gaz haklarının elde edilmesi ve yabancı petrol ve gaz mülkiyetlerinin arama ya da geliştirmek amacıyla yapılan harcamalar Yabancı Kaynak Harcaması (FRE) adında bir havuzda toplanmaktadır. FRE havuzu, makine ve ekipman gibi amortisman uygulanabilecek malları içermemektedir. Vergilendirme yılı içerisinde yabancı kaynak mülkiyetinden gelir olup olmamasına bakılmaksızın bu maliyetlerin en az % 10'unun gelir vergisinden düşümü talep edilebilmektedir. Talep edilmemiş FRE düşümleri devam eden yıllarda düşümü yapılmak üzere süresiz olarak ertelenebilmektedir.

gibi amortisman uygulanabilecek malları içermemektedir. Vergilendirme yılı içerisinde bu maliyetlerin % 30'unun gelir vergisinden düşümü talep edilebilmektedir.

Kuyu Ekipmanı

Petrol ve gaz arama, geliştirme ve üretim amacıyla kullanılacak kuyu ekipmanlarını elde etmek için yapılan harcamalar Class 41 altında bir havuzda toplanmaktadır. Vergilendirme yılı içerisinde bu harcamaların en fazla % 25'inin gelir vergisinden düşümü talep edilebilmektedir. Talep edilmemiş Class 41 düşümleri devam eden yıllarda düşümü yapılmak üzere süresiz olarak ertelenebilmektedir.

Bilimsel Araştırma ve Deneysel Gelişim (SR&ED)

SR&ED genellikle petrol ve gaz sahalarında deney ve analiz yöntemleriyle yürütülen sismik inceleme ve araştırmaları ifade etmektedir. İlgili yıl yapılan harcamalar özel bir havuzda toplanmakta ve bu harcamaların tamamı (% 100) o yılın ya da takip eden herhangi bir yılın gelir vergisinden düşülmektedir. İlgili yılın SR&ED harcamaları aynı zamanda % 15 oranında Federal Gelir Vergisi'nden de düşülebilmektedir. Düşümü yapılmayan SR&ED, 3 yıl geriye ve 20 yıl ileriye devredilebilmektedir.

Atlantik Yatırım Vergi Kredisi (ITC)

Kanada Atlantik Alanı, Kanada'nın dört vilayetinden oluşan bir bölgeyi ifade eder. Bu vilayetler: Newfoundland ve Labrador'un doğusu; New Brunswick Prince Edward Island; Nova Scotia; Quebec dışında kalan Atlantik kıyıları. Kanada Atlantik Alanı içerisinde (bu alandaki offshore sahaları da dâhil olmak üzere) yapılan harcamaların % 10'luk kısmı ITC kapsamında Federal Gelir Vergisi'nden düşülebilmektedir. Bu harcamalar, birincil olarak petrol ve gaz arama maksadıyla kullanılmak üzere; makine, ekipman ve bina harcamaları olarak kullanılabilir. Kullanılmayan ITC, 3 yıl geriye ve 20 yıl ileriye devredilebilmektedir.

Konvansiyonel Olmayan Petrol ve Gaz

Konvansiyonel ve Konvansiyonel Olmayan petrol ve gaz alanlarının tamamında aynı vergilendirme ve ayrıcalıklar uygulanmaktadır.

3.4.) Romanya

3.4.1.) Romanya'daki Arama ve Üretim Endüstrisi için Uygulanan Vergi Sistemi

Kurumlar Gelir Vergisi (CIT)

Romanyalı şirketlerin dünya genelindeki bütün operasyonlarından alınan CIT oranı % 16'dır. CIT bütün özel vergiler düşüldükten sonra kalan gelir üzerinden hesaplanmaktadır.

Transfer Ücretlendirmesi

İlgili tarafların yaptığı piyasa koşullarına uygun işlemler OECD transfer rehberindeki oranlar temel alınarak ücretlendirilmektedir.

Özel Vergiler

- Doğal gaz ve petrol üretiminden elde edilen ek gelirler % 60 oranında vergilendirilmektedir.
- Üretime dönük yatırımlar % 30 oranında vergilendirilir.

Stopaj Vergisi (WHT)

Romanya vergi yönetmelikleri, ülkede yerleşik olmayanların gelirlerinin WHT rejimine bağlı olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla yönetmeliklerdeki bazı hükümler gereği kar payları, faiz, imtiyaz, komisyon, yurtiçi ve dışı hizmet gelirleri ve resmi tasfiye gelirleri üzerine stopaj vergisi uygulanmaktadır. Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarındaki hükümler, Romanya yerel yargı kararlarının üzerinde yer almaktadır. Dolayısıyla WHT yükümlülüğü doğan durumlarda bu anlaşma hükümlerine başvurulabilmektedir.

Kar Payları

Özel sektöre dağıtılan ya da ödenen kar payları % 16'lık CIT oranı üzerinden vergilendirilmektedir.

● Varlık Elden Çıkarmaları

Şirketin varlık satışlarından kazanılan karlar üzerine % 16'lık CIT uygulanmaktadır.

● Faiz ve İşletme Payları

Faiz ve işletme payları üzerine genelde % 16'lık WHT uygulanmaktadır.

3.4.2.) Romanya'daki Arama ve Üretim Endüstrisi için Uygulanan Teşvik Sistemi

Yıllık bütçe kayıpları art arda 7 yıl boyunca vergilendirilerek karlardan düşülebilir. Vergi kayıpları geriye devredilmemektedir. ARGE harcamaları için % 50 oranında ek gelir vergi indirimi uygulanmaktadır. Romanya ülke sınırlarında ve diğer AB ülkelerinde ya da Avrupa Ekonomik Bölgesi Üye Devletleri

sınırlarında yapılan ARGE harcamaları da bu rejimin içinde yer almaktadır. Romanya Bütçe Kanunu'na göre sponsorluk giderleri CIT'den düşülebilmektedir. Normal kullanım ömrü süresince üretim yapan ve belirli yeni teknolojileri elde eden şirketlerin duran varlıkları CIT'den muaftır.

● Sermaye Yardımları

Petrol ve gaz çıkarmada kullanılan varlıklardan faydalanma süresi (faydalı ömür) 4 ile 12 yıl arasındadır. Petrol ve gaz transfer ve dağıtımında kullanılan varlıklardan faydalanma süresi (faydalı ömür) 12 ile 60 yıl arasındadır. Petrol ve gaz çıkarmada kullanılan vinçlerden faydalanma süresi (faydalı ömür) 8 ile 12 yıl arasındadır. Denizden petrol ve gaz çıkarmada kullanılan platformlardan faydalanma süresi (faydalı ömür) 24 ve 36 yıl arasındadır.

● Konvansiyonel Olmayan Petrol ve Gaz

Konvansiyonel ve Konvansiyonel Olmayan petrol ve gaz alanlarının tamamında aynı vergilendirme metodu uygulanmaktadır.

3.5.) Ukrayna

3.5.1.) Ukrayna'daki Arama ve Üretim Endüstrisi için Uygulanan Vergi Sistemi

● Kurumlar Kar Vergisi (CPT)

Ukrayna şirketleri, tüm dünyada elde ettikleri karlar için % 18'lik CPT vergisi ödemektedirler. Petrol ve gaz arama maliyetleri eğer aşağıdaki şartlara uyuyorsa CPT üzerinden düşülebilmektedir:

- Arama lisansı alınmadan önceki yapılan blok açma maliyetleri olduğunda,
- Belirli rezervlerin üretiminin teknik olarak mümkün olmadığı ve/veya ekonomik olarak uygun olmadığı durumlarda,
- Lisans süresi bitmiş ve uzatılmayacaksa,
- Kuru kuyularda yapılan sondaj giderleri CPT üzerinden düşülebilmektedir.

● Üretim İşletme Payları

Üretim işletme payı, Ukrayna Enerji Otoritesi'nin (NERC) belirlediği fiyat üzerinden değerlendirilmektedir. NERC, aynı zamanda Ukrayna'daki gazın tavan fiyatını da belirleyen kuruluştur. Üretim İşletme Payı oranları aşağıdaki gibidir:

● Petrol

- 5000 metre derinliğe kadar çıkarılan petrol: % 45
- 5000 metre'nin üzerinde bir derinlikten çıkarılan petrol: % 21

Doğal Gaz

- 5000 metre derinliğe kadar çıkarılan doğal gaz: % 55
- 5000 metre'nin üzerinde bir derinlikten çıkarılan doğal gaz: % 28
- Kıta sahanlığı ya da münhasır ekonomik bölge üzerinden çıkarılan doğal gaz: % 11
- 5000 metre derinliğe kadar çıkarılan ve yerel tüketim için doğal gazın toplanması amacıyla bakanlar kurulu tarafından, yetkilendirilmiş özel bir birime satılan doğal gaz: % 70
- 5000 metre'nin üzerinde bir derinlikten çıkarılan ve yerel tüketim için doğal gazın toplanması amacıyla bakanlar kurulu tarafından, yetkilendirilmiş özel bir birime satılan doğal gaz: % 14
- Müşterek Faaliyet Anlaşması (JAA) altındaki alanlardan çıkarılan doğal gaz: % 70

Stopaj Vergisi (WHT)

Faiz, kar payları, işletme payları ve müşterek faaliyet anlaşmaları üzerine % 15 WHT uygulanmaktadır. Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının emrettiği bazı durumlarda WHT vergisi muafiyeti getirilebilmektedir.

Mülkiyet Vergisi

Petrol ve gaz üreticisi şirketler, genel vergi kuralları altında mülkiyet vergisine de tabidir. Bu vergi oranı en çok % 2 oranında uygulanmaktadır.

KDV

Devlet kurumlarından biri olan NAK Naftogaz'ın Ukrayna gümrük bölgesine yaptığı bütün doğalgaz ithalatları vergiden muaftır. Petrol ithalatı ise % 20 KDV'ye tabidir. Petrol ve doğal gaz ihracatından KDV alınmamaktadır. Petrol ve gaz ile alakalı gelir vergisi 1 milyon UAH'ye (Ukrayna Grivnası – Para Birimi) kadar olan iş ve işlemlerden KDV alınmamaktadır. Ancak, bu oranı geçen miktarlar üzerinden KDV alınmaktadır.

Toplum Birliği Vergisi

İşverenler tarafından yönetilen ve işçi maaşlarına yansıtılan vergi türüdür. İşveren destek oranı % 36,76 – 49,70 arasında değişmektedir. İşçi destek oranı % 3,6'dır.

Çevre Vergisi

Ukrayna Çevre Bakanlığı, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge üzerinde yapılan arama ve üretim faaliyetleri de dâhil olmak üzere, arama ve üretim faaliyetlerinin hava ve su kirliliğine neden olması ve/veya geri dönüşümü yapılamayacak atıkların ortadan kaldırılması için yer tahsis durumlarında ilgili şirketlerden çevre vergisi talep etmektedir. Bu vergi miktarı kirlenme miktarı oranında değişmektedir. 2015 yılında şirketlere uygulanan çevre vergisi her bir ton başına 0.26 UAH ile 1.977.993 UAH aralığında bir çeşitlilik göstermektedir.

3.5.2.) Ukrayna'daki Arama ve Üretim Endüstrisi için Uygulanan Teşvik Sistemi

İthal edilen petrol ve doğal gaz üzerinden ithalat vergisi ve Enerji Topluluğu üyelerine yapılan enerji ihracatı üzerinden

ihracat vergisi alınmamaktadır.

İthalat-ihracat Muafiyetleri

Üretim Paylaşımı Anlaşması (PSA) amacıyla, Ukrayna gümrük bölgesinden ithalatı yapılan mallardan ithalat vergisi alınmamaktadır. PSA altında ithalatı yapılan ham hidrokarbonlardan ithalat vergisi

ve KDV alınmamaktadır. Yatırımcı tarafından PSA altında yapılan üretim mallarının ihracatından ihracat vergisi alınmamaktadır.

3.6.) Polonya

3.6.1.) Polonya'daki Arama ve Üretim Endüstrisi için Uygulanan Vergi Sistemi

Özel Hidrokarbon Vergisi (SHT)

SHT, kar temelli bir vergi türü olup fazla satış gelirleri üzerinden alınmaktadır.

Telif Ücreti Vergisi (Royalty Tax)(SHT)

Belirli madenlerin çıkarımı ile ilgili vergi türü olup petrol ve doğal gaz sektörünü de içermektedir. Çıkarılan petrol ya da doğal gazın hacmi ile ortalama doğal gaz fiyatının çarpımı yapılarak hesaplanır.

Royalty Tax oranları:

- Doğal gaz: Konvansiyonel % 3, Konvansiyonel Olmayan % 1,5
- Petrol: Konvansiyonel % 6, Konvansiyonel Olmayan % 3

Amortisman

Aşağıdaki kanuni oranlarla uyumlu olarak hesaplanan amortisman miktarları vergiden düşülebilmektedir. Amortisman için genellikle doğrusal amortisman yöntemi uygulanmaktadır.

Oranlar:

Bina/yapı	% 1,5 – 10
Kuyu	% 4,5
Makine ve Ekipman	% 7 – 18 (hızlandırılmış amortisman yöntemi uygulanabilir)
Bilgisayar	% 30

2016 yılı itibarıyla bireysel olarak ayarlanan vergi amortismanı oranları; kuyular, kazma/sondajlama ve üretim platformu sondajlaması üzerinde uygulanabilmektedir. Ancak, bu bireysel oran % 20'yi geçemez.

Vergi Kayıpları

Kayıplar, geliri dengelemek amacıyla devam eden 5 yıla nakledilebilmektedir. Asıl kaybın % 50'sine kadar olan miktar CIT üzerinden düşülebilmektedir.

- Kurumlar Gelir Vergisi (CIT) - % 19
- Sermaye Kazancı Vergisi (CGT) - % 19
- Şube Vergisi - % 19
- KDV - % 23
- Emlak Vergisi (RET) - % 2

Stopaj Vergisi (WHT)

Kar payları üzerinden alınan WHT oranı % 19, işletme payı ve faiz üzerinden ise % 20'dir. Ancak, bu oranlar AB yönergeleri uyarınca çifte vergilendirilmenin önlenmesi anlaşması yapılan ülkelerin şirketleri üzerinden kaldırılabilir.

İntikal Vergisi

İntikal vergisi % 2 olarak hesaplanmaktadır.

KDV

AB içerisinde satılan mal ve hizmet ile yapılan ithalat, ihracat, mal tedariki ve satın almalar üzerinden KDV alınmaktadır. KDV standart oranı % 23'tür. AB içerisinde yapılan ihracat ve mal tedariki işlemlerinden KDV alınmamaktadır. Belirli mal ve hizmetlerin tamamı KDV'den muaftır.

3.6.2.) Polonya'daki Arama ve Üretim Endüstrisi için Uygulanan Teşvik Sistemi

ARGE giderleri %500 oranında vergiden düşülebilmektedir.

Konvansiyonel Olmayan Petrol ve Gaz

Konvansiyonel ve Konvansiyonel Olmayan petrol ve gaz alanlarının tamamında aynı vergilendirme metodu uygulanır.

Karşılaştırmalı Teşvik Sistemleri

	Kolombiya	Birleşik Krallık	Kanada	Romanya	Ukrayna	Polonya
Gümrük Vergisi Muafiyeti	✓	✓			✓	
ARGE Yardımı		✓	✓			✓
Finansman Karşılıkları		✓				
Petrol Yardımı		✓				
Alan Yardımı	✓	✓	✓			✓
Sermaye Yardımı	✓		✓	✓		

Tespit ve Öneriler

- Gelişmiş, gelişmekte olan ve çevre ülke arama – üretim sektörleri incelendiğinde vergi sistemleri ve teşvik mekanizmaları ile pozitif yatırım ikliminin yaratılmasının esas alındığı görülmektedir. Bu doğrultuda Türkiye arama – üretim sektöründe pozitif yatırım ortamının tesis edilebilmesi için yerli ve yabancı yatırımcıyı piyasaya çekecek teşvik mekanizmalarının geliştirilmesine ve jeopolitik avantajlarımızın daha iyi değerlendirilebilmesi için de serbest piyasanın tesisine yönelik teknik, ticari ve hukuki engellerin kaldırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda:

■ 6491 Sayılı Türk Petrol Kanunu'nun 26. Maddesi'nde (Madde 26 – 1) «**Petrol hakkı sahipleri tarafından gerçekleştirilecek yatırımlara**

verilecek teşvikler Bakanlar Kurulu tarafından belirlenir.» ifadesi yer almaktadır. Bakanlar kurulu kararı ile 19 Haziran 2012 tarih ve 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar'a aşağıdaki paragrafın eklenmesi talep edilmektedir: Ham petrol ve doğalgaz, arama ve üretim yatırımları (6491 sayılı Petrol Kanunu hükümlerine tabii olan yatırımcılar) hangi bölgede yatırım yaparsa yapsın altıncı bölgede uygulanan bölgesel desteklerden faydalanabilirler. Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararı incelediğimiz zaman, Madde 4/3'te bölgesel teşvik uygulamalarını gözlemlemekteyiz. EK-2B'de iller itibarıyla karşılıklarını numaraları belirtilen sektörler, EK-2A'da ilin bulunduğu bölgedeki şartları

sağlamaları halinde gümrük vergisi muafiyetinden, KDV istisnasından, vergi indiriminden, sigorta primi işveren hissesi desteğinden, yatırım yeri tahsisinden yararlanabilir. Ayrıca 3.üncü, 4.üncü, 5.inci ve 6.ncı bölgelerdeki yatırımlar için 70.000 TL'ye kadar faiz desteği, 6.ncı bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için gelir vergisi stopajı desteği, sigorta primi desteği ve yatırıma katkı oranı öngörülmüştür.

■ Ham Petrol varil fiyatının düşme trendi sebebiyle arama faaliyetlerinde jeolojik olarak yüksek risk bulunan ülkemizi yerli ve yabancı yatırımcılara daha cazip hale getirmek adına; Belirli bir miktarın altında günlük üretimi bulunan sahalarla devlet hissesinden toplanan pay ile oluşturulan fondan destek verilmesi talep edilmektedir.

■ Ham petrol fiyatları ve bölgesel sorunlar sebebi ile son bir yılda ciddi şekilde gözlemlenen faaliyet düşüşleri nedeniyle iş gücü kaybı ve istihdamda azalma olmuştur. Bu bağlamda, Devlet Hissesi hesaplamalarının kuyu başı fiyatı üzerinden yapılması ve iş gücü kaybının ve istihdamda azalmanın engellenmesi için SGK primlerinin ham petrol varil fiyatı belirli bir seviyeye gelene kadar şirketlerden alınmaması talep edilmektedir.

■ Arama – Üretim faaliyetlerinin artırılmasına yönelik finansal destek sağlanması adına; Arama – Üretim yatırımları için Kamu Bankaları tarafından düşük faizli ve uzun vadeli kredi imkanı sağlanması, üretim ekipmanlarının ithalatının KDV'den muaf tutulması, faaliyetler süresince kullanılan elektrik enerjisinin daha ucuza temin edilmesi veya devlet tarafından sübvansede edilmesi, yabancı sermayeli petrol arama şirketleri açısından yurtdışından sermaye olarak gelen tutarlara ilişkin kur farklarının gider yazılması veya yatırım teşviki olarak kurumlar vergisi matrahından indirim sağlanması talep edilmektedir. Bu kapsamda yapılacak yeni bir hukuki düzenleme ile ham petrol ve doğal gaz arama ve üretim faaliyeti ile iştigal eden firmaların, elektrik temininde, Elektrik Piyasası Tarifeler Yönetmeliği'nde yer alan Sanayi Abone Grubuna dahil olup, sanayi tarifesinden yararlanabilmeleri için Kapasite Raporu ve Sanayi Sicil Belgesi'ne ihtiyaç duyulmamalıdır.

■ Gelişmiş ekonomilerdeki uygulamalara paralel olarak, onshore ve offshore arama ve üretim faaliyetlerine, faaliyetin özü, maliyet unsurları, global rezervlerin ve yabancı yatırımcıların ilgisi dikkate alınarak farklı oranlarda devlet hakkı (royalty) uygulanmasının (onshore için %10, offshore için % 8 gibi) uygun olacağı düşünülmektedir.

■ Offshore arama ve üretim faaliyetlerine, özellikle deepwater (derin deniz) faaliyetlerine uygulanmak üzere derinlik arttıkça azalan oranlarda royalty oranlarının belirlenmesinin uygun olacağı düşünülmektedir (Türkiye'de tüm üretim grupları için sabit %12

uygulanmaktadır).

■ Hali hazırda 5 yıl içerisinde silinen mali zararların, işin özü dikkate alındığında süresiz olarak devretmesi ya da en azından arama faaliyetlerinin başlaması ile üretime geçilmesi arasında öngörülen minimum süre dikkate alınarak devrinin mümkün kılınmasının uygun olacağı düşünülmektedir. (Arama faaliyetleri ile üretim arasında geçen süre ortalama olarak 13-14 yıl olarak öngörülmekte ve gelişmiş/gelişme olan petrol arama ve üretim ekonomilerinde mali zararlar süresiz olarak devretmektedir.)

■ Hali hazırda Türkiye'de faaliyette bulunan petrol şirketlerinin, petrol arama faaliyetlerindeki düşük başarı oranlarına karşı teşvik edilerek, zararların grup karlarından mahsup edilmesinin önünün açan grup mali konsolidasyon sisteminin Türkiye'de de gündeme alınmasının uygun olacağı düşünülmektedir. (İngiltere, Hollanda, İtalya gibi ülkelerdeki uygulama bu yöndedir).

■ Gelişmekte olan ülkelerde uygulanan bir teşvik yöntemi olan geçici vergi muafiyetlerinin Türkiye'de de gündeme alınmasının uygun olacağı düşünülmektedir. Belirli şartları taşıyan yerli ve/veya yabancı yatırımcıların belirli sürelerde belirli vergilerden (özellikle kurumlar vergisi) muaf tutulmasını içeren bu sistem yüksek risk, yüksek maliyet ve düşük petrol fiyatları dikkate alındığında yabancı yatırımcıları teşvik etmek amacı ile kullanılabilir.

■ Maden teşvikleri açısından; Madencilik faaliyetleri Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen teşviklerden yararlandırılır. Maden teşvik tedbirleri Maden Kanunu madde 9 uyarınca düzenlenmiştir. Bazı madenler için ürettiği madeni yurt içinde ve kendi tesisinde işleyip ek katma değer sağlayanlardan, bu tesislerde üretimde değerlendirilen maden miktarı için Devlet hakkının % 50'si alınmaz. Benzer desteklerin petrol faaliyetlerine yönelik olarak sağlanması faydalı olacaktır.

■ Türk Şirketlerinin kuru kuyu maliyetlerinin iştiraki oldukları holding şirketinin veya bağlı oldukları diğer şirketlerin ödeyeceği kurumlar vergisinden düşülmesi ve Türk Şirketlerinin yurt dışında yapacakları arama ve üretim faaliyetleri için özel teşvikleri getirilmesi uygun olacaktır.

- Gelişmiş, gelişmekte olan ve çevre ülke arama – üretim sektörleri incelendiğinde yatırım süreçlerinin şeffaf bir şekilde yürütüldüğü ve yerli ve yabancı yatırımcının piyasa girişlerinde kolaylıklar sağlandığı görülmektedir. Yeni Petrol Kanunu Uyarınca yürütülmekte olan lisanslama süreci şeffaf bir şekilde tamamlanmalı, yerli ve yabancı özel sektör şirketlerinin ülkemize girişi kolaylaştırılmalıdır.

4. Mevzuatın Geliştirilmesi İçin Öneriler

4.1 Mevcut Mevzuatta Değişiklik Yapılması İçin Öneriler

Başvuru Süreleri

Ruhsat Başvurularında, Birleşme ve Devralma gibi durumlarda bürokratik nedenlerden ötürü 6491 Sayılı Türk Petrol Kanununda yazılı olan süreler içerisinde şirketlere geri dönüş yapılamamaktadır. Özek sektör, ruhsat başvurularının Kanunda belirtilen süreler içerisinde tamamlanmasını beklemektedir.

Mevzuatta Öngörülen Usul:

Türk Petrol Kanunu ("Petrol Kanunu") Md. 7/2 uyarınca Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'ne (PİGM) yapılan arama ruhsatı başvurularının Resmi Gazete'de ilan edildiği 90. günün bitiminden sonra 60 gün içinde sonuca bağlanacağını düzenlemektedir. İşletme ruhsatını başvurularını düzenleyen Petrol Kanunu Md. 8 uyarınca arama faaliyeti kapsamında keşif yapılması halinde işletme ruhsatı verileceğini ve aynı zamanda Türk Petrol Kanunu Uygulama

Yönetmeliği ("Yönetmelik") hükümlerine göre işletme ruhsatı başvurusu yapılabileceği düzenlemiştir. Gerek Petrol Kanunu gerekse Yönetmelik uyarınca işletme ruhsatı başvurularının sonuçlandırılması için süre sınırlandırması bulunmamaktadır. Ayrıca arama ruhsatı başvurularının sonuçlandırılması için süre belirlenmiş olsa dahi uygulamada bu sürelerin kanuni süreleri aştığı görülmektedir.

Ek olarak Petrol Kanunu Md. 17 uyarınca PİGM'e yapılan bir başvurunun, diğer bir kamu kurum ve kuruluşunun yetki alanına giren bir hususu içermesi halinde başvuru hakkında karar alınmadan önce ilgili kamu kurum ve kuruluşunun izninin alınması gerekir. Yine aynı maddede ilgili kamu kurum ve kuruluşları, bu talepleri öncelikle ve ivedilikle inceleyerek otuz gün içinde sonuçlandırılacağı düzenlenmiştir.

Öneri:

i) **İşletme ruhsatı işlemlerinin sonuçlandırılmasına ilişkin arama ruhsatında olduğu gibi belirli bir süre eklenmelidir.**

ii) **Amerika Birleşik Devletleri Milli Gelirler Yasasına göre Bakanlık, herhangi bir gecikmeye yol açarsa veya petrol yatırımcısı başvuru süresinin sonuçlanmamasından ötürü bir zarara uğrarsa Bakanlık tarafından petrol yatırımcısına ödemeler yapılmaktadır. Bu düzenleme örnek alınarak uygulamada PİGM'in başvuru sürecini sonuçlandırmaması sebebiyle oluşan gecikmelerin önlenmesi için belirli bir süre sonucunda Bakanlığın başvuruya cevap vermeme hali zımni kabul sayılmalıdır.**

Başvuru ve Diğer İşlemlerde Bakanlığın Etkisi:

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın ("Bakanlık") başvuru ve diğer işlemlere ilişkin sürece dahil edildiği düzenlemeler aşağıda belirtilmiştir;

- **Kanun md. 9/5; Depolama ve diğer enerji faaliyetleri ile petrol üretim faaliyetlerinin teknik olarak bir arada yapılmasının mümkün olduğu sahalar hem petrol üretim faaliyetine hem de depolama ve diğer enerji faaliyetlerine konu olabilir. Faaliyetlerin bir arada yapılmasının mümkün olmadığı durumlarda varsa kazanılmış haklar dikkate alınarak öncelik Bakanlık tarafından belirlenir. Diğer enerji faaliyetleri ile çakışma halinde PİGM ve faaliyet alanına göre diğer kurumların görüşlerinin dikkate alınarak Bakanlık tarafından belirlenmesi şeklinde madde revize edilmelidir.**

- **Kanun md. 11/4; Üretimi devam eden ancak kullanma hakkı sona eren işletme ruhsatının yeni işletmeciyeye devri hâlinde, arazide bulunan yüzey tesislerinin devri hususu, kullanma hakkının sona ermesinden üç ay önce devreden ve devralan arasında yapılan anlaşmayla belirlenir. Anlaşma sağlanamaması**

durumunda ruhsatta bulunan kullanılabilir tüm yer altı ve yer üstü tesisleri, ruhsat süresinin bitiş tarihinden itibaren hiçbir yükümlülük getirmemek kaydıyla Bakanlığa bedelsiz olarak devredilir. Devre ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir. Anlaşma sağlanamaması halinde bedelsiz devir güçler dengesini ve bu nedenle ruhsat süresi sona eren hak sahibinin müzakere yeteneğini olumsuz etkileyebilecek niteliktedir. Bu nedenle tespit yaptırılması ve belirlenen bedel üzerinden belirli bir oranda indirim ile Bakanlığa devrinin öngörülmesi daha adil bir sonuç doğuracaktır.

- Kanun 12/6 Bu fıkra uyarınca aktifleştirilen giderler için uygulanacak amortisman oranları 213 sayılı Kanunun 316 ncı maddesi hükmüne kıyasla her petrollü arazi için ayrı ayrı olmak üzere, rezerv durumu da dikkate alınarak Bakanlık ve Maliye Bakanlığınca müştereken tespit edilir. Tespite esas olacak formül veya tespit usulü öngörülebilirliğin sağlanması amacıyla maddeye veya yönetmeliğe eklenebilir.

- Kanun md. 15; Petrol hakkı sahibi, petrol işlemi için gereken yabancı personeli, Bakanlığın uygun görüşüne istinaden İçişleri Bakanlığınca düzenlenecek çalışma amaçlı ikamet tezkeresi ile 4817 sayılı kanuna tabi olmadan en fazla 6 aya kadar çalıştırabilir. Yabancı personelin 4817 sayılı kanuna tabi olmadan çalışma süresi için öngörülen 6 aylık sürenin uzatılması önerilmelidir.

- Kanun md. 19; Bakanlık petrol işlemini denetleyebilir. Yönetmeliğin 40. Maddesi uyarınca Bakanlık'ın denetimi sırasında petrol hakkı sahibi veya yüklenicileri yahut bunların tesis sorumlusu gizlilik derecesi olduğu gerekçesiyle bilgi ve belge vermekten imtina edemeyeceği düzenlenmiş fakat Bakanlık'ın bu bilgi ve belgeleri üçüncü kişilere karşı korumasına ilişkin bir düzenleme getirilmemiştir. Söz konusu maddeye

Bakanlık'ın hak sahibinin ticari önemi haiz bilgilerini gizli bilgi kabul ederek koruması gerektiğine ilişkin bir hüküm eklenmesi faydalı olacaktır.

- Kanun md. 21/9 uyarınca Genel Müdürlükçe tescil edilmiş bir petrol hakkı sahibinin sermayesinde kontrolün değişimine yol açabilecek her türlü hisse devir işlemleri Bakanlığın ön iznine tabidir. Başvurunun sonuçlanma süresinin kısaltılması ve petrol hakkı başvurularında Bakanlık etkisinin azaltılması amacına da paralel olarak sermayesinde kontrolün değişimine yol açabilecek her türlü hisse devir işlemlerine ilişkin başvurularda Bakanlık onayının kaldırılması gerekmektedir.

- Kanun md. 24/8; Araştırma izni, arama ruhsatı veya işletme ruhsatı iptal kararları, Bakan tarafından verilir. Maddede sayılan iptal sebeplerinin PİGM tarafından tespit edilebilmesinin mümkün olması ve süre verilmesi, petrol işleminin durdurulması gibi kararların PİGM tarafından verildiği göz önünde bulundurulduğunda iptal kararlarının da PİGM tarafından verilmesi veya PİGM teklifi ile Bakan tarafından verilmesi şeklinde bir düzenleme yapılması daha tutarlı olacaktır.

- Kanun md. 20 Bu Kanun hükümlerine göre alınmış veya alınacak olan tüm haklarda başvuru veya hak sahipleri arasında çıkacak ihtilaflara ilişkin itirazlar Bakanlık tarafından sonuçlandırılır. Aynı maddenin 2. fıkrasında ise Bakanlık tarafından alınan başvuru, araştırma izni, arama ruhsatı ve işletme ruhsatından doğan haklara tesir eden kararlara karşı açılacak davaların ilk derece mahkemesi olarak Danıştayda görüleceği düzenlenmiştir. Bu şekilde özel hukuka tabi uyuşmazlıkların idare hukukuna tabi çözümlenmesi sonucu doğabilecektir. Bu nedenle 1. fıkraya tabi uyuşmazlıkların 2. fıkradan ayrı tutulması gerekmektedir.

İşletme Ruhsatlarının Sona Ermesi Durumunda Yeniden Düzenleme Yapılması

İşletme ruhsatlarına ilişkin kanunda geçen "İşletme Hakkı süresi sona eren sahalara, işletme ruhsatı verilmek üzere müzayedeye çıkılmadan önce TPAO'ya sorar" ifadesi liberal piyasa ilkeleri ile uyumlu bir yaklaşım olmaması nedeniyle kanundan çıkartılması ve bu sürelerle ilişkin hükmün daha liberal koşullarda düzenlenmesi gerektiğine inanılmaktadır.

Mevzuatta Öngörülen Usul:

Türk Petrol Kanunu Madde 8/4 ve Petrol Kanunu Uygulama Yönetmeliği madde 23 çerçevesinde, İşletme hakkı süresi sona eren sahalara, işletme ruhsatı verilmek üzere, Bakan onayıyla müzayedeye çıkarılabilir. Ancak müzayedeye çıkılmadan önce Bakanlık bu sahayı işletme ruhsatı konusu olarak isteyip istemediğini süre tayini suretiyle yazacağı bir yazı ile Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığından sorar. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının talebi hâlinde saha müzayedeye çıkarılmaz.

Örnek Olarak Maden Kanunu Uygulaması:

Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliği madde 39 çerçevesinde, İşletme ruhsat süresinin uzatılması için ruhsat süresi bitiminden önce talep harcı ile beraber Ek Form-1 O'a uygun görünür ve muhtemel rezerv bilgilerini, çevre ile uyum planını da içeren yeni bir projeyle uzatma talebinde bulunulması gerekir. Bu talep yapılırken işletme projesi süreci için zorunlu olan genel ilkelere uyulur. Ruhsat süresi maden rezervinin yeterli ve rasyonel bir şekilde işletilmesi için gerekli yatırımların yapılmış ve tesislerin inşa edilmiş olması, projenin uygun bulunması, geçmiş ruhsat döneminde projeye uygun faaliyette bulunulması durumları göz önüne alınarak uzatılabilir. Ruhsat süresi, yapılmış olan faaliyetin çevresel etkileri, çevre ile uyum planına uyulup, uyulmadığı ve yerleşim birimlerinin konumu, geçmiş ruhsat dönemindeki faaliyetler ve üretim durumu, geçici tatilde geçirilen

süre, sahadaki mevcut tesisler ile yapılması planlanan ilave tesisler, projesinde öngörülen üretimin özelliği de dikkate alınarak uzatılabilir. Toplam işletme ruhsat süresi altmış yılı geçemez. Altmış yıldan sonraki sürenin uzatılmasına Bakanlar Kurulu yetkilidir.

Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliği Madde 40 çerçevesinde, V. Grup madenlerin işletme sertifika süresi beş yıldır. İşletme sertifikası süresinin bitiminden önce talep harcı ve işletme projesi ile süre uzatımı talebinde bulunulabilir. Yeterli rezervin olması, projenin uygun bulunması ve işletme sertifikası süresince üretim faaliyetinde bulunulmuş olması durumunda sertifika süresi uzatılabilir. İşletme sertifikası döneminde üretimin arazi yüzeyinden toplanarak yapılması halinde süre uzatımı için işletme projesi yerine arama faaliyet raporu verilmesi yeterlidir.

Bilgilere Erişim

TPAO bünyesinde bulunan arşivlerinin, küresel örneklerde olduğu gibi, şeffaflık ve rekabetçilik açısından PİGM bünyesinde kurulacak modern ve dijital bazlı yeni sisteme aktarılması ve Data Room realitesi altında ücret karşılığı potansiyel oyunculara sunulması gerektiği düşünülmektedir.

Mevzuat Çerçevesinde Kayıtlar, Raporlar, Bildirimler, İzleme ve Denetim

Türk Petrol Kanunu Madde 19/4 uyarınca; Arama ruhsatı sahasında açılan sondaj kuyularına ilişkin bilgi ve veriler ile jeofizik, detay jeolojik ve laboratuvar bilgi ve verileri ruhsat süresinin sonunda, işletme ruhsatı sahasında açılan sondaj kuyularına ilişkin bilgi ve veriler ruhsatın yürürlük tarihinden itibaren beşinci yılın sonunda, araştırma izni kapsamında elde edilen bilgiler ise

sekizinci yılın sonunda açık hale gelir. 213 sayılı Kanundaki özel hükümler saklıdır. Genel mahiyetteki teknik, mali ve jeolojik bilgiler, kuyu yerleri, sondaj kesitleri, muhafaza boruları kayıtları ve genel üretim ve satış rakamları sır sayılmaz. Açık hâle gelen petrol işlemlerine ilişkin bilgi ve verilerin yurt içi ve yurt dışında pazarlanması ve satışı işlemi Genel Müdürlükçe gerçekleştirilir. Buna ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir.

Aynı maddenin 6. Fıkrası uyarınca Genel Müdürlük, petrol işleminden elde edilen verilerin muhafaza edilmesine, ilgililere sunulmasına, tanıtım ve pazarlanmasına ilişkin konularda ihtiyaç duyduğu hizmet alımını yapar. Bu amaçla petrol verilerinin pazarlanmasından elde edilecek gelirler, genel bütçeye gelir kaydedilmek üzere Bakanlık merkez muhasebe birimi hesabına yatırılır.

Örnek Olarak Maden Kanunu Uygulaması:

Maden Kanunu'na eklenen ek madde 13 ve ek madde 14 ise Türkiye Yerbilimleri Veri ve Karot Bilgi Bankasını düzenlemektedir. Maden arama, araştırma ve üretimi sırasında kamu ve özel sektör tarafından üretilen yerbilimleri verileri, sondajlara ait karot, kırıntı, el örneği ve benzeri numuneler ile harita, kesit, stratigrafi ve benzeri dokümanları arşivlemek, yayımlamak amacıyla Maden İşleri Genel

Müdürlüğü'nün koordinasyonunda ve Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü bünyesinde Türkiye Yerbilimleri Veri ve Karot Bilgi Bankası kurulmuştur. Kamu ve özel sektöre ait veri, numune ve dokümanlar bu usul ve esaslara göre Türkiye Yerbilimleri Veri ve Karot Bilgi Bankasına gönderilir. Bunun yanı sıra, madenlerin aranması, araştırılması ve üretilmesi ile ilgili uygulanabilir ve güvenilir kaynak

ve rezerv bilgilerini oluşturmak, geliştirmek ve yayımlamak, bu faaliyetler ile ilgili strateji ve hedefler oluşturmak, yetkin kişi ve/veya yetkilendirilmiş tüzel kişilerde aranan nitelikleri belirlemek, eğitim vermek, uluslararası benzeri kuruluşlara üye olmak veya bunlarla

işbirliği yapmak, görev alanına giren konularda eğitim, araştırma ve yayın faaliyetinde bulunmak ve bu faaliyetler ile ilgili düzenlemeleri yapmak ve yayımlamak amacıyla Ulusal Maden Kaynak ve Rezerv Raporlama Komisyonu (UMREK) kurulmuştur.

Öneri:

Maden Kanunu'nda düzenlenmiş olduğu gibi, Petrol alanında da UMREK ve Karot Bilgi Bankası gibi kurumlar kurulmalıdır. PIGM'de dataroom'un ivedilikle oluşturulması, TPAO'daki dataların da buraya aktarılması ve üçüncü tarafların erişimine bedeli karşılığında açılması gerekir. Teksas'ta petrol alanında ilgililerin kullanımına sunulmuş bir veri bankası mevcuttur. Lübnan petrol

düzenlemelerine bakıldığında, sismik veriler de dahil olmak üzere, teknik verileri içeren bir veri bankası ilgililerin kullanımına sunulmuş durumdadır (Lebanese Petroleum Administration). Aynı şekilde, Gana'da da ilgililerin bilgi sahibi olması için kuyu verileri ve sismik verilerin sunulduğu bir veri bankası mevcuttur. (Petroleum Commission Ghana).

4.2. Mevzuat Değişikliğine İhtiyaç Duyulan Öneriler

Çalışma Saatleri

Sektörün çalışma koşulları göz önüne alınarak rotasyonlu çalışmanın uygulaması için gerekli düzenlemelerin yapılması ve bu şekilde, hafta sonu ve gece çalışmasının mümkün kınması gerektiği düşünülmektedir.

Çalışma Saatlerine ilişkin güncel mevzuatta, işçinin vardiyalı ve aynı zamanda günlük ücret ile çalışıp çalışmadığı günler için ise para almasına yönelik bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu duruma en yakın düzenleme çağrı üzerine çalışma olsa da bu durumda da denkleştirme hükümlerinden yararlanılamayacağı

için yüklü bir fazla mesai ödemesi ile karşılaşılabacaktır.

Ancak, uluslararası mevzuatı incelediğimiz zaman; Singapur Petrol Kanunu'na göre, 4.500\$ ve yukarısında maaş alan petrol işçilerine tatil günü ödemesi yapılmadığını görmekteyiz. Sadece çalıştıkları gün kadar ücret almaktadırlar. Petrol faaliyetinde işçilerin çalışma koşulları ve saatleri göz önüne alındığı zaman, petrol işçilerine çalıştıkları gün kadar ödeme yapılması yolu tercih edilmelidir.

Konvansiyonel Olmayan ve Offshore Blokları

Büyük bir potansiyele sahip olabilecek offshore bloklarına ve konvansiyonel olmayan kaynaklara yönelik mevzuatta gerekli

düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Güvenlik Sorunları

Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde devam eden terör olayları ve güvenlik sorunlarından ötürü petrol hakkı sahibi şirketler ruhsatlarının getirdiği yükümlükleri yerine getirmekte güçlük çekmektedir. Türk Petrol Kanunu'nda mücbir sebep maddesinde bu durumu göz önüne alan bir değişikliğin yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Mücbir sebepler:

Türk Petrol Kanunu Madde 16'da mücbir sebep; doğal afetler veya savaş hali olarak dar bir şekilde ifade edilmiştir. Oysaki

Elektrik Piyasası Kanunu mücbir sebep halleri tanımlı olmasa da bazı durumlarda lisans sahibine yalnızca mücbir sebep değil ayrıca lisans sahibinden kaynaklanmayan haklı sebepler de dahil edilerek lisans sahibine sorumlu olmadığı durumlardan kurtulma imkanı tanınmıştır. Nitekim Elektrik Piyasası Kanunu madde 5/7'de "Mücbir sebep halleri ile lisans sahibinden kaynaklanmayan haklı sebepler dışında" ifadesi kullanılmıştır. Ayrıca Maden Kanunu'nun 3.maddesinde, mücbir sebep hali sel, yangın, deprem, grizu patlaması, çökme, heyelan ve benzeri haller olarak ifade edilmiştir.

Öneri:

Mücbir sebep tanımı Maden Kanunu'nda düzenlendiği gibi mücbir sebep ifadesi daha geniş ifade edilmeli ve Elektrik Piyasası Kanunu'nda düzenlendiği gibi ruhsat sahibine yüklenemeyecek nedenler de dahil edilmelidir. Petrol Kanunu'nda düzenlenen doğal afetler veya savaş

hali ifadesi mücbir sebep hallerini çok dar bir alanla sınırlı tutarak diğer sair beklenmeyen ve öngörülemeyen hallere karşı petrol hakkı sahibinin korunmasını engellemektedir. Petrol alanında yaşanabilecek riskler göz önüne alındığında, mücbir sebep daha geniş tanımlanmalıdır.

Yerel Yönetimlerin Onayı

649 I sayılı kanunun bir imtiyaz kanunu olması nedeniyle yerel yönetim onayları için PİGM izninin yeterli olması gerektiği düşünülmektedir.

Arazi Kiraları

Arazi kiralari, ilgili arazinin vergi bildirimleri ve kullanım getirisi bazında PİGM tarafından belirlenmesi ve arazi sahipleri

ile petrol hakkı sahipleri karşı karşıya gelmemesi gerektiği düşünülmektedir.

Diğer Önerilen Konular

■ Belirli bir miktarın altında günlük üretimi bulunan sahalar devlet hissesinden toplanan pay ile oluşturulan fondan destek verilmesine yönelik mevzuatta düzenleme yapılması öngörülmektedir. 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu 10.maddede aşağıdaki şekilde değişiklik önerilmektedir:

Fiyat oluşumu

MADDE 10. - Petrol alım satımında fiyatlar en yakın erişilebilir dünya serbest piyasa koşullarına göre oluşur. Yerli ham petrol için, teslim yeri olan en yakın liman veya rafineride teşekkül eden "Piyasa Fiyatı" fiyat olarak kabul edilir.

Bu piyasa fiyatı, Türkiye'de üretilen ham petrolün

Türkiye içinde veya dışında en yakın erişilebilir dünya piyasasında, evsaf ve izaflı ağırlık bakımından normal olarak mutad ayarlamalara göre tespit edilmiş emsal petrolün belirlenen serbest rekabet fiyatına, aynı evsafta ham petrolün dünya piyasasından Türkiye'de teslim yeri olan limana veya rafineriye kadar getirilmesi için gerekli bütün giderlerin yarısının eklenmesi ve fakat Süveyş Kanalı geçişi ile Batman veya civarında üretilen ham petrolün Batman rafinerisinde oluşan piyasa fiyatına Batman-Dörttyol Boru Hattı geçiş ücreti hariç oluşan fiyat veya erişilebilir dünya piyasası mevcut olmadığı takdirde üretici tarafından Türkiye'de teslim edildiği yerde vergiler hariç fiilen uygulanan satış fiyatı olarak kabul edilir.

Üretimi yapılan yerli ham petrole emsal olarak,

30 API ve daha hafif petroler için Arab Light (34 API) petrolünün, 26 API ve daha hafif petroler için Arab Medium (31 API) petrolünün, 26 API den daha ağır petroler için Ras Gharib (21.5 API) petrolünün otuz gün vadeli fiyatları esas alınır ve yerli ham petrol ile emsal alınan petrol arasındaki gravite farkının fiyat bakımından değerlendirilmesinde;

Emsal petrol ile yerli petrol arasındaki her bir 0.1 API gravite farkı için 2 ABD cent emsal petrolün varil fiyatına ilâve edilir veya çıkarılır. Ancak bir alt gravite grubunun fiyatı üst grubun fiyatından yüksek olamaz

- Devlet hissesi hesaplamalarının kuyu başı fiyatı üzerinden yapılmasına yönelik mevzuatta düzenleme yapılması öngörülmektedir.
- Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliği incelenerek, benzer bir devlet hissesi hesaplaması düzenlenmelidir. Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliği Madde 86 uyarınca; devlet

Öneri:

Devlet hissesi üretilen petrolün 1/8'i oranında hesaplanarak alınır. Fiyat belirlemede ise petrolün piyasa fiyatı göz önüne alınır. Piyasa fiyatı, Petrol Piyasası Kanunu'nda belirlenirken, ham petrolün teslim yerine getirilmesi için yapılan masrafların yarısının da ham petrolün serbest rekabet fiyatına ekleneceği yönünde

- 6491 sayılı Türk Petrol Kanunu'nun 26. Maddesinde yapılan atıf uyarınca, Bakanlar Kurulu Kararı ile ham petrol ve doğal gaz arama ve üretim yatırımlarında yatırımcıların hangi bölgede yatırım yaparsa yapsın altıncı bölgede uygulanan bölgesel desteklerden faydalanmalarını sağlayacak mevzuat düzenlemesinin yapılması öngörülmektedir.
- İstihdamda azalmanın engellenmesi için SGK primlerinin ham petrol varil fiyatı belirli bir seviyeye gelene kadar şirketlerden alınmamasına yönelik mevzuatta düzenleme yapılması öngörülmektedir.
- Arama – Üretim yatırımları için Kamu Bankaları tarafından düşük faizli ve uzun vadeli kredi imkanı

Öneri:

MADDE 22 - (12) Alınacak Yeni bir Bakanlar Kurulu Kararı ile Petrol hakkı sahipleri, petrol sahalarında ürettikleri ham petrol ve doğal gazın tamamı üzerinden, kara sahalarında yüzde 35'ini ve deniz sahalarında yüzde 45'ini ham veya mahsul olarak ihraç etmek hakkına

hakkı ocaktan çıkarılan madenin ocak başı fiyatından alınır. Tüvenan maden için ocak başı fiyatı aynı pazar ortamında madenin işletmelerdeki tüvenan olarak ocak başı satışında uygulanan fiyattır Tüvenan madenin, herhangi bir zenginleştirme işlemine tabi tutulduktan veya bir procesten geçirildikten sonra satış fiyatının olduğu durumlarda, ocak başı satış fiyatı, madenin ocakta üretiminden ilk satışının yapıldığı aşamaya kadar oluşan nakliye, zenginleştirme ve varsa farklı prosese ait kullanılan tesis ve ekipmanın amortismanı dahil giderler çıkarılarak oluşan fiyattır. Devlet hakkı oranı ise maden gruplarına göre %1 ile %5 arasında değişmektedir.

Ek olarak ürettiği madeni yurt içinde ve kendi tesisinde işleyip ek katma değer sağlayanlardan, bu tesislerde üretimde değerlendirilen veya IV. Grup (c) bendi madenlerin yurt içinde ve kendi entegre tesisinde kullanılarak metal hale getirilmesi halinde ve bazı diğer durumlarda maden miktarı için Devlet hakkının % 50'sinin alınmayacağı düzenlenmiştir.

bir düzenleme yapılmıştır. Bahsi geçen masraflar dahil edilmeyerek, Maden Kanunu'ndaki düzenlemede olduğu gibi, üretilen ham petrolün serbest piyasa fiyatı üzerinden ve yine Maden Kanunu'ndaki oranlara yakın bir oran üzerinden devlet hissesi alınması yönünde bir düzenleme yapılmalıdır.

- sağlanmasına yönelik mevzuatta düzenleme yapılması öngörülmektedir (Arama faaliyeti risk sermayesidir. Banka kredisi, proje finansmanı ile yapılamaz. Tüm dünyada da bu böyledir. Hiçbir banka proje finansmanlarında olduğu gibi 70/30,80/20, vs kredi vermez. Bunun için risk sermayesi yapısının tesis edilmesi gerekmektedir. Önemli olan bizim finans sektörümüzde risk sermayesi yapısının oluşturulmasıdır).
- Üretim ekipmanlarının ithalatının KDV'den muaf tutulmasına yönelik mevzuatta düzenleme yapılması öngörülmektedir. 6491 sayılı Türk Petrol Kanunu'nun 22. Maddesi'nde aşağıdaki şekilde değişiklik önerilmektedir.

sahiptirler; geri kalan kısım ve bunlardan elde edilen petrol mahsulleri memleket ihtiyacına ayrılır. Üretilen yerli ham petrolün ihracaatına ilişkin usul ve esasları Petrol İşleri Genel Müdürlüğü düzenler ve koordine eder.

SONUÇ

Petrol ve doğal gaz arama – üretimi ile doğal gaz ithalat – toptan satış alanlarında faaliyet gösteren 60 enerji şirketinin sektörel temsilciliğini yürüten PETFORM, yapıcı görüş ve önerilerini kamuoyu ile paylaşmayı her zaman öncelikli görevi addetmiştir. Bu misyonumuz doğrultusunda, ülkemizin hidrokarbon potansiyelinin azami derecede ortaya çıkartılması ve ekonomimize kazandırılması yolunda, özel sektörün görüşlerini karar alıcı mercilere iletmek bakımından bu raporun oldukça önemli olduğunu düşünmekteyiz.

Ülkemizin enerji talebi her geçen gün büyük bir ivmeyle artmaktadır. Geçtiğimiz 20 yıllık süreçte toplam enerji talebimiz ikiye katlanmış, yerli üretimimizin ise aynı oranda artış gösterememesi nedeniyle bu talep maalesef ithalat yoluyla karşılanmıştır. Neredeyse tamamen ithalata dayalı enerji tablomuz, maalesef ülkemiz açısından üç ciddi sorunu beraberinde getirmiştir:

1. Çok hızlı bir ivmeyle artış gösteren petrol, petrol ürünleri ve doğal gaz ithalatı faturamız, 2016 yılı itibariyle 24,4 milyar dolara ulaşmıştır. Diğer bir deyişle, 2016 yılında cari açığımızın ciddi bir kısmı enerji faturasından kaynaklanmaktadır.
2. Petrolde %92, doğalgazda ise %99 oranında ithalata dayalı tablo, cari açığımızın düşürülmesine yönelik alınan tüm önlemlerin etkisinin sınırlı kalmasına neden olmaktadır.
3. Türkiye ekonomisi, petrol fiyatlarındaki dalgalanmalara açık hale gelmektedir. Bugün Brent petrol fiyatlarında sadece 1 dolarlık artış bile cari açığımızın artmasına neden olmaktadır.

Bugün itibariyle yerli petrol üretimimiz yılda 2,2 milyon ton, doğal gaz üretimimiz ise 367 milyon metreküp düzeyindedir. Bu sınırlı üretimimizin bugünkü piyasa fiyatları üzerinden değeri 2 milyar 286 milyon dolara tekabül etmektedir. Yani bugün Türkiye arama – üretim sektörü, bir yandan ithalatımızı 2 milyar 286 milyon dolar düşürerek, diğer yandan milli hasılamızı 2 milyar 286 milyon dolar arttırarak ülke ekonomisine 4,5 milyar dolar katma değer sağlamaktadır. Hem enerji arz güvenliğinin etkin bir şekilde tesisi hem de cari açığımızın düşürülmesi noktasında yerli Arama-Üretim sektörümüzün varlığı stratejik önem arz etmektedir. Bu minvalde, gelişmiş ve gelişmekte olan arama – üretim sektörlerinde de uygulanmakta olan ve Türk arama – üretim sektörünü hem iç piyasada hem de küresel piyasada oyuncu haline getirecek teşvik mekanizmalarının geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu minvalde, 6491 sayılı Türk Petrol Kanunu, Arama - Üretim faaliyetleri ile ilgili bir takım teşvik unsurları barındırmakla birlikte, Ekonomi Bakanlığı nezdinde sağlanan teşvik mekanizmaları çok daha geniş kapsamlı olduğundan, ilgili teşvik mekanizmalarının Türk Petrol Kanunu ile beraber devreye sokulması, gerek sektör tarafından yaratılan istihdamın arttırılmasını, gerekse ülkemizin en büyük açıklarından olan enerji arzı güvenliğine katkı sağlanmasını beraberinde getirecektir.

Gelişmiş, gelişmekte olan ve çevre ülke arama – üretim sektörleri incelendiğinde yatırım süreçlerinin şeffaf bir şekilde yürütüldüğü ve yerli ve yabancı yatırımcının piyasa girişlerinde kolaylıklar sağlandığı görülmektedir. Ülkemize yerli ve yabancı özel şirketleri çekebilmemiz adına Yeni Petrol Kanunu Uyarınca yürütülmekte olan lisanslama süreci şeffaf bir şekilde tamamlanmalı ve ülkemizde olumlu bir yatırım iklimi yaratılmalıdır.

Yol Haritası İçin Öneriler

Uygulama Aktivitesi	Sorumlu Kurum	Etki				
		Yıl 1	Yıl 2	Yıl 3	Yıl 4	Yıl 5
Arama – Üretim sektörünün şeffaf ve liberal piyasa normları ile güçlendirilmesi	ETKB					
İç basin, Karadeniz ve Akdeniz offshore sahalarındaki hidrokarbon potansiyelini keşfetmek adına yerli ve yabancı yatırımcının teşvik edilmesi	ETKB					
Yurt dışındaki sahalarda ortaklık alınması	ETKB – Ekonomi Bakanlığı					
Yurt dışında Türk Şirketleri tarafından işletilebilecek sahalara için sermaye sağlanması	ETKB – Ekonomi Bakanlığı					
A&Ü Yatırımlarına yönelik bir strateji belgesinin hazırlanması	ETKB					
Ulusal arz güvenliği fonunun kurulması	ETKB					
Maliyeti düşük olan rezervlerde sahiplikler alınması veya ortaklıklar kurulmasının teşvik edilmesi	ETKB – Ekonomi Bakanlığı					
Özel Sektör oyuncularının faaliyetlerini arttırabilmeleri için teşvik mekanizmalarının geliştirilmesi	ETKB – Ekonomi Bakanlığı					
Arama – Üretim yatırımlarının altıncı bölgede uygulanan bölgesel teşvikler kapsamından yararlandırılması	Ekonomi Bakanlığı					
Belirli bir miktarın altında günlük üretimi bulunan sahalara devlet hissesinden toplanan pay ile oluşturulan fondan destek verilmesi	ETKB – Ekonomi Bakanlığı					
Devlet Hissesi hesaplamalarının kuyu başı fiyatı üzerinden yapılması ve SGK primlerinin yeniden düzenlenmesi	ETKB – Ekonomi Bakanlığı					
Arama – Üretim yatırımları için Kamu Bankaları tarafından düşük faizli ve uzun vadeli kredi imkanı sağlanması ve teşvik mekanizmalarının oluşturulması	ETKB – Ekonomi Bakanlığı					
Onshore ve offshore arama ve üretim faaliyetlerine farklı oranlarda devlet hakkı (royalty) uygulanması	ETKB – Ekonomi Bakanlığı					
Derin deniz faaliyetlerine uygulanmak üzere derinlik arttıkça azalan oranlarda royalty oranlarının belirlenmesi	ETKB – Ekonomi Bakanlığı					
5 yıl içerisinde silinen mali zararların süresiz olarak devretmesi	ETKB – Ekonomi Bakanlığı					
Grup mali konsolidasyon sisteminin Türkiye’de de gündeme alınması	ETKB – Ekonomi Bakanlığı					
Geçici vergi muafiyetlerinin Türkiye’de de gündeme alınması	ETKB – Ekonomi Bakanlığı					
Madencilik faaliyetlerine sağlanan desteklerin petrol faaliyetlerine de sağlanması	ETKB – Ekonomi Bakanlığı					
Türk Şirketlerinin yurt dışında yapacakları arama ve üretim faaliyetleri için özel teşviklerin getirilmesi	ETKB – Ekonomi Bakanlığı					
Ruhsat alımı sürecinde şeffaflığın tesis edilmesi	ETKB – Ekonomi Bakanlığı					
Arama – Üretim Sektöründe Vergi Sisteminin Düzenlenmesi	Ekonomi Bakanlığı					
Ruhsat başvurularının Kanunda belirtilen süreler içerisinde tamamlanması	ETKB- PİGM					
İşletme ruhsatlarının sona ermesinden sonraki prosedürün yeniden düzenlenmesi	ETKB- PİGM					
Data Room’un Oluşturulması	PİGM					
Arama – Üretim sektörü işçilerinin çalışma saatlerine yönelik düzenleme yapılması	ÇSGB					
Offshore bloklarına ve konvansiyonel olmayan kaynaklara yönelik mevzuatta gerekli düzenlemelerin yapılması	PİGM					
Yerel yönetim onayları için PİGM izninin yeterli olması	PİGM					
Arazi Kiralarına Yönelik Prosedürlerin Belirlenmesi	ETKB- PİGM					
Belirli Miktarın Altındaki Üretimlerde Devlet Fonundan Destek Sağlanması	Ekonomi Bakanlığı					

PETFORM Hakkında

PETFORM (Petrol Platformu Derneđi), ham petrol ve doğal gaz arama, üretim, işleme, depolama, taşıma ve rafinajı ile doğalgaz ithalat ve toptan satışı alanlarında faaliyet gösteren yerli ve yabancı 60 şirketi bünyesinde barındıran bir sivil toplum örgütüdür. Kuruluşundan günümüze Türkiye'nin enerji alanında ihtiyaç duyduğu tüm yasal düzenlemelerde özel sektör görüşünün yetkili kamu kurumlarına aktarılmasında kilit rol oynayan PETFORM, Doğalgaz Piyasası Kanunu ve Türk Petrol Kanunu başta olmak üzere enerji sektörünün ihtiyaç duyduğu yasal mevzuatın oluşturulmasında özel sektör adına etkin bir şekilde görev almıştır.

Derneğimizin Yönetim Kurulu altında Arama – Üretim Grubu ve Gaz Grubu olmak üzere iki çalışma grubu bulunmaktadır. Arama – Üretim Grubu, yurt içinde ve dışında ham petrol ve doğalgaz arama ve üretimi faaliyetlerinde bulunan şirketlerin; Gaz Grubu ise doğalgaz ithalat ve toptan satışı faaliyetlerinde bulunan şirketlerin sorunlarına dair çözüm önerilerinin ortaya konulduğu teknik çalışma gruplarıdır. Yönetim Kurulu, petrol ve doğalgaz piyasasındaki gelişmelere dair görüş ve önerilerini paylaşmak üzere yetkili kamu kurum ve kuruluşlarına resmi ziyaretler gerçekleştirmekte, çalıştaylar düzenlemekte ve çalışma grupları tarafından hazırlanan raporları sunmaktadır.

Adres :

Kızılırmak Mah. 1450.Sok. No:1 Ankara Ticaret Merkezi B Blok K:1 D:5 Çukurambar Çankaya - Ankara

Tel : (312) 428 24 71

Faks: (312) 428 24 72

E-posta: petform@petform.org.tr

Copyright © 2017 PETFORM

All rights reserved

Bu rapor PETFORM üyelerini bilgilendirme amacı ile hazırlanmıştır. Bu raporda yer alan bilgilerin güvenilir kaynaklardan alınması hususunda azami dikkat gösterilmiş olup herhangi bir yanlışlık veya eksikliklerden dolayı PETFORM sorumlu tutulamaz. Burada yer alan hiçbir bilgi profesyonel veya hukuki alanda tavsiye niteliğinde değildir. PETFORM işbu raporda yer alan bilgiye dayanarak yapılan hiçbir işlemden dolayı sorumluluk kabul etmeyecektir. Bu nedenle işbu raporda yer alan bilgileri kullanmadan önce PETFORM Genel Sekreterliğine başvurmanız tavsiye edilir.

KAYNAKÇA

- A&M, (2015). Oil and Gas Exploration & production Incentive plan Design Report.
- BOTAŞ, (2015). Sektör Raporu.
- BP, (2016). Statistical Review of World Energy.
- Deloitte, (2015). Global Scenarios For The Oil and Gas Industry.
- ENI, (2016). World Oil and Gas Review.
- EPDK, (2015). Doğal Gaz Piyasası Sektör Raporu.
- EPDK, (2015). Petrol Piyasası Sektör Raporu.
- E&Y, (2016). Global Oil and Gas Tax Guide.
- E&Y, (2015). Taking on The Commodities Challenge.
- International Energy Agency, (2016). World Energy Statistics 2016.
- JOGMEC - <http://www.jogmec.go.jp/english/>.
- Lukoil, (2015). Global Trends in Oil & Gas Markets to 2025.
- Oil & Gas Industry Leadership Group, (2016). Oil and Gas Strategy (2016-2020).
- OME, (2013). OME Scenarios.
- PİGM - <http://www.pigm.gov.tr/>.
- PwC, (2016). Oil and Gas Trends.
- PwC, (2015). The Future of North Sea Oil and Gas.
- T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, (2015). Dünya ve Ülkemiz Enerji ve Tabii Kaynaklar Görünümü.
- T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı – 2015 – 2019 Stratejik Planı.
- TPAO, (2015). Sektör Raporu.
- UK Policy Governance Association, (1998). Petroleum Act.
- UK Policy Governance Association, (2013). UK Oil and Gas Industrial Strategy.
- U.S. Energy Information Administration, (2015). World Shale Resource Assessments.
- U.S. Energy Information Administration, (2016). Trends in U.S. Oil and Natural Gas Upstream Costs.

